

SUUDİ ARABİSTAN SAVUNMA SANAYİ SEKTÖR RAPORU 2026

SAVUNMA SANAYİ SEKTÖRÜ
PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

Tarih : Haziran 2026

Raporu Hazırlayan : Riyad Ticaret Müşavirliği

1. Ülke Pazarında Savunma Sanayi Sektörü

Ülkenin savunma yapılanmasının temelleri, 1932 yılında Suudi Arabistan Krallığı'nın kurulmasının ardından oluşturulan askeri kurumlara dayanmakta olup, Soğuk Savaş döneminden itibaren artan petrol gelirleri sayesinde dünyanın en büyük savunma ekipmanı ithalatçılarından biri haline gelmiştir.

Suudi Arabistan savunma sanayi sektörü, 1984 yılında savunma sanayinde offset programlarına başlamış olup; bu kapsamda 1980'li ve 1990'lı yıllarda Boeing, BAE ve Fransız Naval Group gibi firmalardan alınan offset taahhütleri kapsamında ülkede belirli bir savunma sanayi altyapısı oluşturulmuştur. Bununla birlikte, bu dönemde alınan offset taahhütlerinin bir kısmının sivil endüstrilerin geliştirilmesi gibi indirekt offset kapsamında olmasından ötürü savunma sanayinde ülke yönetimince hedeflenen başarılarla ulaşılması noktasında kısıtlı gelişmeler olmuştur.

2000'li yıllardan itibaren, bu yaklaşım yerine ortak üretim ve Suudi Arabistan'lı üreticilerin alt yüklenici pozisyonunda daha aktif yer almalarına yönelik bir strateji uygulanmaya başlamış ve 2007 yılında yine BAE ve Boeing'den alınan askeri uçaklarda kayda değer bir alt komponent üretimi, montaj ve bakım kabiliyetlerinin geliştirilmesi noktasında alınan kapsamlı offset taahhütleri sonrasında ülkenin yeterliliklerinde ciddi artış görülmüştür. Ayrıca yine bu dönemde, Raytheon, Lockheed Martin ve General Dynamics firmalarıyla yapılan anlaşmalar sonrasında bu firmaların offset taahhütlerinin ülkenin yerli üreticileriyle ortak üretim, eğitim ve alt komponent üretimi yaparak yerine getirdikleri ve Suudi Arabistan kabiliyetlerine katkı yaptıkları bilinmektedir.

Bu dönemin devamında, ekonomik kalkınma da dahil olmak üzere ülkenin birçok farklı alanına tezahür eden ve 2016 yılında açıklanan Vizyon 2030 programı kapsamında savunma sanayi, ülkenin stratejik dönüşüm alanlarından biri olarak belirlenmiş ve askeri harcamaların yerelleştirilmesi temel hedeflerden biri haline gelmiştir.

Bu çerçevede 2017 yılında kurulmakla birlikte, aslen evveliyatı "Economic Offset Committe" ve "Military Industries Corporation" adlı şirketin fabrikaları dışındaki merkez birimlerine dayanan **General Authority for Military Industries (GAMI)**, savunma sektörünün düzenlenmesi, lisanslandırılması, yerleştirme politikalarının uygulanması ve tedarik stratejilerinin belirlenmesinden sorumlu merkezi otorite haline gelmiştir.

Benzer şekilde evveliyatı "Military Industries Corporation" adlı şirketin fabrikalar kısmına dayanan **Saudi Arabian Military Industries (SAMI)** Kamu Yatırım Fonu (PIF) bünyesinde kurulan, ülkenin ulusal savunma sanayi alanında öncü şirketi olarak konumlandırılmış; kara sistemleri, havacılık, deniz platformları, elektronik sistemler ve ileri teknolojiler alanlarında faaliyet göstermek üzere yapılandırılmıştır. Kamu Yatırım Fonu (PIF) Suudi Arabistan'ın toplam varlıkları 1 trilyon ABD Dolarını aşkın kamu fonu olup; Vision 2030 projelerinin ve hedeflerinin gerçekleşmesinde aktif ve öncü rol üstlenmektedir.

Ayrıca, Suudi Arabistan Savunma Bakanlığı, Suudi Arabistan Ulusal Muhafız Bakanlığı¹ ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Güvenliği Kurumu (Presidency of State Security) gibi kurumlar da savunma ve güvenlik alanındaki temel nihai kullanıcı kurumlar olarak sektörde önemli rol oynamaktadır.

---

¹ Suudi Arabistan Savunma Bakanlığı, düzenli askeri güçleri (Kara, Hava, Deniz) yöneterek ülkeyi dış tehditlere karşı korurken; Suudi Arabistan Ulusal Muhafız Bakanlığı doğrudan Kral'a bağlıdır ve rejim güvenliği, iç istikrar, petrol tesislerinin korunması ile Hac bölgelerinin güvenliği gibi hayati görevlere odaklanmaktadır.

Günümüzde Suudi Arabistan, yıllık yaklaşık 70 milyar ABD dolarını aşan savunma harcamalarıyla dünyanın en büyük savunma pazarlarından biri konumunda bulunmakta ve Vizyon 2030 kapsamında askeri harcamaların %50'sinin yerelleştirilmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda yabancı savunma şirketlerinden yalnızca ürün tedariki değil, aynı zamanda teknoloji transferi, ortak üretim, yerel tedarik zinciri geliştirilmesi, araştırma-geliştirme faaliyetleri ve Suudi vatandaşlarının istihdamına katkı sağlamaları beklenmektedir.

Özellikle insansız sistemler, akıllı mühimmatlar, radar ve sensör teknolojileri, siber güvenlik, elektronik harp, bakım-onarım (MRO) hizmetleri ve deniz platformları gibi alanlar öncelikli yatırım ve iş birliği sahaları olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik boyut açısından sektörün önemi giderek artmaktadır. GAMI verilerine göre savunma sanayisinin milli gelire katkısı yaklaşık 6,7 milyar SAR seviyesine ulaşmıştır. Aynı zamanda sektör, yüksek katma değerli mühendislik ve teknik iş gücü oluşturma açısından Vizyon 2030'un sanayi politikalarının temel araçlarından biri olarak görülmektedir.

Suudi Arabistan savunma sanayi sektörü, geleneksel ithalatçı konumundan çıkarak yerli üretim, teknoloji geliştirme ve bölgesel savunma sanayi merkezi olma hedefleri doğrultusunda hızla dönüşen stratejik bir sektör niteliği kazanmıştır.

Suudi Arabistan'da 2 yılda bir düzenlenen "World Defense Show" Fuarı, ülkemiz de dahil olmak üzere, tüm dünya ülkelerinin ilgi gösterdiği ülkede bu sektörde gerçekleştirilen en önemli etkinliktir. 2026 yılı Şubat ayında gerçekleştirilen bu yıl ki World Defense Show Fuarına ülkemiz 124 firmasıyla (stantla) katılım sağlamıştır.

2026 Yılında Yaşanan İran Savaşının Suudi Arabistan'ın Savunma Sanayi Politikalarına Etkileri

2026 yılında yaşanan İran merkezli bölgesel savaş ve özellikle Hürmüz Boğazı'nın geçici olarak kapanması, Suudi Arabistan'ın savunma sanayi politikasında zaten devam eden yerelleştirme ve stratejik özerklik eğilimini önemli ölçüde hızlandırmıştır. Savaşın ardından Riyad'ın yaklaşımı yalnızca daha fazla silah satın almak değil, kritik sistemleri ülke içinde üretmek ve tedarik zincirlerini çeşitlendirmek yönünde şekillenmiştir.

Savaş sırasında İran'ın füze, seyir füzesi ve İHA kapasitesinin bölge ülkeleri üzerindeki baskısı, dış tedarike bağımlılığın güvenlik riski oluşturduğunu yeniden ortaya koymuştur. Bu nedenle GAMI tarafından yürütülen yerelleştirme programları daha da öncelikli hale gelmiştir. 2024 sonunda %24,89'a ulaşan yerelleştirme oranınının 2030'da %50'nin üzerine çıkarılması hedefi korunmakla kalmamış, savunma egemenliğinin temel unsuru olarak vurgulanmaya başlanmıştır.

Savaş, Suudi karar alıcılarının dikkatini özellikle: Balistik füze savunması, Seyir füzesi savunması, Anti-drone sistemleri, Radar ve erken uyarı ağları, Entegre hava savunma komuta-kontrol sistemlerine yöneltmiştir. Daha önce uzun vadeli kapasite geliştirme yaklaşımı benimsenirken, savaş sonrası dönemde bazı programların hızlandırıldığı bildirilmektedir.

Savaşın yarattığı belirsizlikler, Riyad'ın yalnızca ABD kaynaklı sistemlere dayanmak istemediğini göstermiştir. Son dönemde, Türkiye ile teknoloji transferi anlaşmaları, Çin Halk Cumhuriyeti ile savunma iş birlikleri, Avrupa ülkeleriyle ortak üretim projeleri daha fazla önem kazanmıştır. Riyad'ın amacı farklı tedarik kanallarına sahip olmak ve kritik sistemlerde tek ülkeye bağımlılığı azaltmaktır.

SAMI, savaş sonrasında yalnızca bir üretici değil, ulusal savunma sanayinin ana entegratörü olarak daha merkezi bir rol üstlenmeye başlamıştır. 2026 yılında şirket, teknoloji transferi ve yerli üretim kapasitesini hızlandıran yeni programlar açıklamıştır.

Riyad'da düzenlenen **World Defense Show 2026** ve uluslararası fuarlara yapılan yoğun katılım, Suudi Arabistan'ın "alıcı ülke" konumundan "üretici ve ortak geliştirici ülke" konumuna geçme stratejisinin bir parçası olarak öne çıkmıştır. 2026 yılında yüzlerce uluslararası firma teknoloji transferi ve ortak üretim görüşmeleri gerçekleştirmiştir.

Savaş sırasında enerji altyapısı ve deniz taşımacılığı üzerindeki riskler, savunma sanayi yatırımlarını özellikle enerji tesislerinin korunması, liman güvenliği, deniz gözetleme sistemleri, Kızıldeniz güvenliği ve siber güvenlik çözümlerine yönlendirmiştir.

Hürmüz Boğazı'nın kapanmasının ekonomik etkileri, kritik altyapı korumasını savunma sanayinin yeni önceliklerinden biri haline getirmiştir.

Sonuç olarak, 2026 İran savaşı Suudi Arabistan'ın savunma sanayi stratejisinde bir paradigma değişikliği yaratmıştır. Daha önce ekonomik çeşitlendirme ve yerli sanayileşme amacıyla yürütülen savunma yerelleştirme politikaları, savaş sonrasında doğrudan ulusal güvenlik ve stratejik özerklik hedefleriyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Riyad yönetimi, dış tedarik zincirlerinin kriz dönemlerinde kırılganlaşabileceğini ve yalnızca yüksek savunma bütçelerine sahip olmanın yeterli olmadığını görmüştür. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda füze savunması, insansız sistemler, savunma elektroniği, radar teknolojileri ve mühimmat üretiminde yerli kapasite oluşturulmasına yönelik yatırımların hızlanması beklenmektedir. Ayrıca savaş, Suudi Arabistan'ın savunma ortaklıklarını çeşitlendirme ve teknoloji transferi şartlarını daha güçlü biçimde uygulama eğilimini de güçlendirmiştir. Böylece savunma sanayi, Vizyon 2030'un ekonomik bir bileşeni olmaktan çıkarak ulusal güvenlik mimarisinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

1.1 Ülkedeki Savunma Sanayi Üretimi

Suudi Arabistan'da savunma sanayi üretimi son on yılda önemli ölçüde gelişmiş olmakla birlikte, sektör halen tam anlamıyla kendi kendine yeterli bir üretim yapısına ulaşmış değildir. Ülke, dünyanın en büyük savunma harcamacılarından biri olmasına rağmen uzun yıllar boyunca ihtiyaç duyduğu silah sistemlerinin büyük bölümünü ABD ve Avrupa başta olmak üzere yabancı tedarikçilerden temin etmiştir.

Ancak Vizyon 2030 programı kapsamında savunma sanayinin yerelleştirilmesi stratejik öncelik haline gelmiş ve bu doğrultuda önemli kurumsal ve endüstriyel dönüşümler gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde *savunma harcamalarının yerelleştirilme oranı %24,89 seviyesine ulaşmış olup*, 2030 yılına kadar bu oranın %50'nin üzerine çıkarılması hedeflenmektedir. Bu gelişme, yerli üretim tesislerinin artması, yerel tedarik zincirlerinin oluşturulması ve yabancı savunma şirketleriyle gerçekleştirilen teknoloji transferi programlarının sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Yerelleştirme oranındaki artış; yerli üretim kapasitesinin geliştirilmesi, yabancı savunma şirketleriyle gerçekleştirilen teknoloji transferleri, yerel tedarik zincirlerinin oluşturulması ve düzenleyici altyapının güçlendirilmesi sayesinde sağlanmıştır. Ayrıca, *savunma harcamaları içindeki yerel içerik oranının %40,74'e yükselmesi*, yalnızca nihai ürün üretiminin değil, yerli alt yüklenici ve tedarikçi ağının da genişlediğini göstermektedir.

Üretim kapasitesi açısından bakıldığında Suudi Arabistan özellikle mühimmat, zırhlı araç bileşenleri, askeri elektronik sistemler, radarlar, komuta-kontrol sistemleri, insansız hava araçları, bakım-onarım-modernizasyon (MRO) faaliyetleri ve deniz platformları alanlarında ilerleme kaydetmiştir.

Devletin savunma sanayi amiral gemisi konumundaki **SAMI**; kara sistemleri, havacılık, savunma elektroniği ve deniz sistemleri alanlarında üretim ve entegrasyon faaliyetleri yürütmektedir. Son yıllarda yerli üretim topçu sistemleri, insansız sistemler ve çeşitli kara platformları da geliştirilmiştir. Ayrıca füze sistemleri, hava savunma bileşenleri ve hassas mühimmat üretiminde yabancı ortaklarla ortak girişimler kurulmaktadır.

Kurumsal kapasite açısından bakıldığında sektör oldukça hızlı büyümektedir. 2017 yılında sektörün düzenleyici otoritesi olan **GAMI** kurulduğunda yalnızca birkaç lisanslı savunma kuruluşu bulunurken, 2024 yılı sonu itibarıyla verilen izin ve lisans sayısı 572'ye, sektörde faaliyet gösteren kuruluş sayısı ise 311'e ulaşmıştır. Bu durum, savunma sanayinin artık yalnızca büyük devlet şirketlerinden değil, yerel özel sektör, yabancı ortak girişimler ve teknoloji şirketlerinden oluşan daha geniş bir sanayi ekosistemine dönüştüğünü göstermektedir. Kurum aynı zamanda yabancı şirketleri teknoloji transferi, yerel ortaklık ve üretim yatırımlarına yönlendiren düzenlemeler geliştirmektedir.

Bununla birlikte, Suudi Arabistan'ın mevcut savunma sanayi üretimi henüz ileri savaş uçakları, büyük savaş gemileri, gelişmiş füze sistemleri veya stratejik elektronik bileşenler gibi yüksek teknoloji gerektiren alanlarda tam bağımsız üretim kapasitesine sahip değildir. Üretimin önemli bir bölümü halen montaj, entegrasyon, bakım-onarım ve lisans altında üretim faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle ülke, yerel sanayi kapasitesini artırmak amacıyla Lockheed Martin, Boeing Defense, BAE Systems, Leonardo ve diğer büyük savunma şirketleriyle ortak üretim ve teknoloji transferi anlaşmaları yapmaktadır. Bu model sayesinde Suudi Arabistan, doğrudan ithalatçı konumundan çıkarak bölgesel bir savunma üretim merkezi haline gelmeyi hedeflemektedir.

Suudi Arabistan savunma sanayi üretimi bugün "ithalat ağırlıklı savunma tedarik modeli" ile "yerli savunma sanayi ekosistemi" arasında bir geçiş aşamasında bulunmaktadır.

Yerelleştirme oranlarındaki artış, üretim tesislerinin çoğalması ve teknoloji transferine dayalı ortak girişimlerin yaygınlaşması, ülkenin savunma sanayinde yapısal dönüşüm yaşadığını göstermektedir.

Ancak sektörün yüksek katma değerli teknolojilerde dış bağımlılığı devam etmekte olup, gerçek anlamda stratejik özerkliğin sağlanabilmesi için araştırma-geliştirme kapasitesinin, yerli mühendislik altyapısının ve kritik alt sistem üretiminin daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizin önde gelen savunma sanayi platform şirketleri Aselsan, Roketsan ve Havelsan da halihazırda Suudi Arabistan'da şirket kurulumlarını tamamlamış ve ülkenin yerelleşme çalışmalarına katkı sağlamak adına çalışmalarını sürdürmektedirler.

1.2 Ortalama Üretici Fiyatları

Suudi Arabistan'da savunma sanayi için tek bir "ortalama üretici fiyatı" göstergesi bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, sektörün mühimmattan radara, elektronik sistemlerden zırhlı araçlara kadar çok farklı ürün gruplarından oluşmasıdır. Ayrıca savunma üretiminde fiyatların büyük bölümü devlet sözleşmeleri, teknoloji transferi anlaşmaları ve özel projeler kapsamında belirlenmektedir.

Suudi Arabistan'daki yerel savunma üretiminin maliyet yapısının üç aşamada değerlendirildiği görülmektedir:

Basit mühimmat ve koruyucu ekipmanlar

- Yerel üretim maliyetleri uluslararası emsallerine oldukça yakındır.
- Yerelleştirme oranları yüksektir.

Zırhlı araçlar, askeri elektronikler ve İHA sistemleri

- Üretim büyük ölçüde lisanslı üretim ve teknoloji transferine dayanmaktadır.
- İlk yatırım maliyetleri yüksek olduğundan kısa vadede yerli üretim ithal üründen daha pahalı olabilmektedir.

Radar, füze, hava savunma ve ileri elektronik sistemler

- Kritik alt bileşenlerin önemli kısmı halen ithal edilmektedir.
- Bu nedenle "yerli üretim fiyatı" ile "ithal fiyat" arasında büyük fark oluşmamaktadır.

Savunma sanayi ekonomisi açısından daha anlamlı olan gösterge, üretici fiyatından ziyade yerelleştirme yoluyla ülkede bırakılan katma değer miktarıdır. GAMI'nin projeksiyonlarına göre savunma sanayisinin 2030 yılına kadar 30 milyar SAR'ın üzerinde bir sanayi hacmine ulaşması, toplam ekonomik etkisinin ise yaklaşık 90 milyar SAR'a erişmesi beklenmektedir. Ayrıca 40 bin doğrudan ve 60 bin dolaylı istihdam oluşturulması hedeflenmektedir.

1.3 İlgili Sektörde Üretici Yerli Firmalara ve Üretici Birlikleri/Derneklerine İlişkin Bilgiler

Suudi Arabistan savunma sanayisinde faaliyet gösteren yerli üretici firmalar, son yıllarda uygulanan yerelleştirme politikaları sayesinde sayıca ve kapasite olarak önemli ölçüde büyümüştür.

Sektörün merkezinde, 2017 yılında Kamu Yatırım Fonu (PIF) tarafından kurulan Saudi Arabian Military Industries (SAMI) yer almaktadır. SAMI; kara sistemleri, havacılık, deniz sistemleri, savunma elektroniği ve füze/mühimmat sistemleri alanlarında faaliyet gösteren ve Suudi Arabistan'ın ulusal savunma sanayi şampiyonu olarak konumlandırılan ana üretici kuruluştur. Şirketin 7.000'in üzerinde çalışanı bulunmakta olup çok sayıda ortak girişim ve iştirak aracılığıyla üretim gerçekleştirmektedir.

Başlıca Yerli Savunma Sanayi Üreticileri

1. Saudi Arabian Military Industries (SAMI)

Ülkenin en büyük savunma şirkettir. Kara araçları, topçu sistemleri, mühimmat, elektronik sistemler, bakım-onarım (MRO), deniz sistemleri ve havacılık alanlarında faaliyet göstermektedir. Vizyon 2030 kapsamında savunma harcamalarının %50'sinin yerelleştirilmesi hedefinin ana uygulayıcılarından biridir. SAMI 2026 yılı içerisinde kapsamlı bir yeniden yapılandırmadan geçmiş olup; güncel yapısı aşağıda arz edildiği şekildedir. Söz konusu şirketin ülkemizin çok önemli bir İHA üreticisi olan Baykar ile kapsamlı işbirliği mevcuttur.

□ **SAMI Advanced Electronics (SAMI AEC):** Savunma elektroniği, radar, komuta kontrol sistemleri, dijital sistemler ve siber teknolojiler alanında tek bir çatı altında hizmet vermek amacıyla SAMI tarafından tamamen satın alınan, 1980'li yıllarında offset anlaşmaları ile yeterlilikler kazanan AEC (**Advanced Electronics Company**) firmasıdır.

□ **SAMI Land:** Evveliyat olarak 1953 yılında kurulan ülkenin en eski askeri üretim kuruluşu olan **Military Industries Corporation (MIC) olan SAMİ Land** zırhlı araçlar ile taret gibi bileşenleri üretmektedir. 2017 sonrasında SAMI çatısı altına alınmıştır.

□ **SAMI Aerospace:** Eski offset programları kapsamında kurulan ve daha sonra satın alınarak yeniden markalanan "SAMI Alsalam Aerospace Industries" şirketini bünyesinde barındıran söz konusu şirket sabit kanatlı ve döner kanatlı (helikopter) hava araçlarının MRO (Bakım, Onarım ve Revizyon) işlemlerine ve uçak montajına odaklanır.

□ **SAMI Defense Systems:** Military Industries Corporation (MIC)'ın mühimmat, makineli tüfek, top ve topçu mühimmatı, füze, güdümlü roket sistemleri, hava savunma sistemleri ve silah montaj fabrikalarına dayanan SAMI Defence Al Kharj bölgesinde bulunan tesisleri ile önemli bir şirkettir. Ülkemiz Roketsan şirketi ile söz konusu şirketin görüşmeleri sürmektedir.

□ **SAMI Sea (Naval):** Deniz filoları, korvetler ve fırkateynlerin yerel imkanlarla inşası ile bakımını yürütmek için 2018 yılında İspanyol Navantia ile yapılan "SAMI Navantia" ortak girişimini bünyesinde bulunduran söz konusu şirket, 2019 yılında Fransız Naval Grup ile de bir JV yapmıştır. Söz konusu Naval Group JV'si 1980'li yıllarda Suudi Arabistan'a aynı grup tarafından ihraç edilen fırkateynleri modernize edecektir. Söz konusu şirket ayrıca ülkede değer verilen HAZEM adlı yerli deniz komuta kontrol yazılım sistemini de bünyesinde bulundurmaktadır.

SAMI ayrıca RUKN adını verdiği yerel katkı programı ile Suudi Arabistan KOBİ'lerine Tier 1-Tier4 arasında sınıflandırarak iç yeterliliklerini artırmaya gayret etmektedir.

2. National Company for Mechanical Systems (NCMS)

Mekanik sistemler, hassas mühendislik ürünleri ve savunma sanayi alt sistemleri üretmektedir. Son yıllarda GAMI tarafından uluslararası fuarlarda öne çıkarılan yerli üreticiler arasında yer almaktadır.

3. INTRA Defense Technologies

İHA sistemleri, akıllı mühimmat, elektronik sistemler ve ileri savunma teknolojileri alanında faaliyet göstermektedir. Savunma teknolojilerinde yerli Ar-Ge kapasitesinin artırılmasına yönelik projeler yürütmektedir.

4. Saudi Chemical Company Limited (SCCL)

Askeri mühimmat, patlayıcılar ve savunma lojistiği alanlarında faaliyet göstermektedir. Savunma sektöründeki en eski özel sektör oyuncularından biridir.

Ortak Girişimler ve Yerelleştirme Şirketleri

Suudi Arabistan savunma sanayisinin önemli bir bölümü teknoloji transferi amacıyla kurulan ortak girişimlerden oluşmaktadır:

- SAMI CMI Defence Systems (John Cockerill Defense ile ortaklık): Kule sistemleri ve silah sistemleri üretimi.

- SAMI Navantia Naval Industries: Deniz platformları ve savaş gemileri teknolojileri.
- Lockheed Martin, Boeing, Raytheon ve diğer büyük savunma şirketleriyle gerçekleştirilen yerleştirme projeleri.

Üretici Birlikleri ve Sektörel Kuruluşlar

Suudi Arabistan'da Türkiye'deki SAHA İstanbul veya SASAD benzeri bağımsız ve güçlü bir savunma sanayi üreticileri derneği henüz bulunmamaktadır. Bunun yerine sektör, kamu otoriteleri tarafından koordine edilmektedir.

Başlıca kurumsal yapılar / organizasyonlar şunlardır:

General Authority for Military Industries (GAMI)

Savunma sanayinin düzenleyici otoritesidir. Lisanslandırma, yerleştirme politikaları, yatırım teşvikleri ve sektör stratejisinden sorumludur. Savunma sanayi firmalarının kayıt ve denetim işlemlerini yürütmektedir.

General Authority for Defense Development (GADD)

Savunma teknolojileri araştırma-geliştirme faaliyetlerini yönlendirmektedir. Üniversite-sanayi iş birliği ve teknoloji geliştirme programlarını desteklemektedir.

World Defense Show

Her iki yılda bir Riyad'da düzenlenen ve sektörün fiili buluşma platformu haline gelen uluslararası savunma fuarıdır. Yerli üreticilerin uluslararası ortaklarla buluştuğu en önemli ticari etkinliktir.

Suudi Arabistan savunma sanayi ekosistemi henüz Avrupa veya Türkiye'deki gibi güçlü sektör birlikleri etrafında örgütlenmiş bir yapıdan ziyade, GAMI ve SAMI liderliğinde devlet yönlendirmeli bir sanayileşme modeli izlemektedir. Bu modelde büyük devlet şirketleri, teknoloji transferi temelli ortak girişimler ve giderek büyüyen yerli özel sektör firmaları, savunma harcamalarının 2030 yılına kadar en az %50'sinin ülke içinde gerçekleştirilmesi hedefi doğrultusunda birlikte faaliyet göstermektedir.

1.4 Savunma Sanayi Sektöründe Perakende ve Toptan Satışlara İlişkin Bilgi

Savunma sanayi sektörü, diğer sanayi dallarından farklı olarak klasik anlamda yaygın bir perakende satış yapısına sahip değildir. Suudi Arabistan'da savunma ürünlerinin nihai müşterileri ağırlıklı olarak Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, güvenlik kurumları ve belirli lisanslara sahip kamu kuruluşlarıdır.

Bu nedenle sektörün ticari yapısı büyük ölçüde üretici → yetkili distribütör/entegratör → kamu alıcısı şeklinde işlemektedir.

Toptan Satış Yapısı

Suudi Arabistan'da savunma ürünleri ve hizmetlerinin ticareti, GAMI tarafından lisanslandırılmaktadır. GAMI mevzuatına göre savunma sektöründe faaliyet göstermek isteyen şirketler üç temel kategoride lisans almak zorundadır:

- Askeri üretim (manufacturing)
- Askeri hizmetler (services)
- Askeri ürün ve hizmet ticareti (trade)

"Askeri ticaret" lisansı, savunma ürünlerinin ithalatı, dağıtımı, temsilciliği ve toptan satış faaliyetlerini kapsamaktadır.

Savunma sektöründeki toptan satış faaliyetleri genellikle aşağıdaki ürün gruplarında yoğunlaşmaktadır:

- Askeri elektronik sistemler
- Haberleşme ekipmanları
- Radar ve sensör sistemleri
- Yedek parça ve bakım ekipmanları
- Mühimmat ve lojistik malzemeler
- Koruyucu ekipmanlar
- Eğitim ve simülasyon sistemleri

Bu ürünlerin önemli bölümü doğrudan üreticiler tarafından değil, GAMI lisansına sahip yerel temsilciler ve sistem entegratörleri aracılığıyla kamu kurumlarına satılmaktadır.

Perakende Satış Yapısı

Savunma sanayinde gerçek anlamda perakende satış oldukça sınırlıdır. Ağır silah sistemleri, mühimmat, radarlar, askeri araçlar ve savunma teknolojileri bireysel kullanıcılara satılamaz.

Bununla birlikte aşağıdaki ürün gruplarında sınırlı ticari/perakende faaliyet görülebilmektedir:

- Koruyucu ekipmanlar
- Taktik giyim ve ekipmanlar
- Güvenlik teknolojileri
- Çift kullanımlı (dual-use) elektronik sistemler
- Endüstriyel güvenlik çözümleri

Bu alanlarda faaliyet gösteren firmalar çoğunlukla güvenlik şirketlerine, enerji tesislerine, havalimanlarına ve büyük sanayi kuruluşlarına satış yapmaktadır.

Pazarın Ticari Büyüklüğü

GAMI verilerine göre savunma sektöründe lisanslı şirket sayısı son yıllarda hızla artmış; 2020 sonunda 70 lisanslı yerli ve yabancı savunma şirketi faaliyet gösterirken, takip eden yıllarda sektör yüzlerce lisanslı kuruluşu kapsayan bir yapıya dönüşmüştür. 2020 itibarıyla lisanslı şirketlerin toplam yatırım hacmi yaklaşık **24 milyar SAR** seviyesine ulaşmıştır. Lisansların dağılımında üretim faaliyetleri %57, hizmetler %25 ve ticaret faaliyetleri %18 pay almıştır.

Suudi Arabistan savunma sanayisinde perakende satışların ekonomik önemi oldukça sınırlıdır; sektörün ticari yapısı esas olarak kamu alımlarına dayalı toptan satış modeli üzerine kuruludur. Vizyon 2030 kapsamında yürütülen yerelleştirme politikaları sonucunda, üretici firmalar ile yabancı savunma şirketleri arasında kurulan ortak girişimler ve lisanslı distribütör ağları genişlemekte; böylece geleneksel ithalat modelinden yerel üretim ve yerel tedarik zinciri modeline geçiş hızlanmaktadır. Savunma ürünlerinin ticareti, serbest piyasa koşullarından ziyade lisanslandırma, güvenlik denetimi ve kamu tedarik prosedürleri tarafından şekillendirilen yüksek derecede düzenlenmiş bir pazar yapısına sahiptir.

2. Ülkenin Savunma Sanayi Sektöründe Dış Ticareti

Suudi Arabistan'ın dünyanın en büyük 3. Savunma sanayi ithalatçısı olduğu bilinmekte olup; ithalatın %77'si ABD'den yapılmaktadır. Geri kalan kısım ise başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere paylaşılmaktadır.

3. Ülkemiz ile Ticaret Verileri (Sektörde Ülkemizden İhracat)

Suudi Arabistan'ın savunma sanayi dış ticaret yapısı, geleneksel olarak **yüksek ithalat ve düşük ihracat** karakteri göstermektedir. Ancak Vizyon 2030 kapsamında uygulanan yerelleştirme ve sanayileşme politikaları sayesinde son yıllarda yerli üretim ve ihracat kapasitesi kademeli olarak artmaktadır.

Suudi Arabistan, son 20 yılda dünyanın en büyük savunma ithalatçıları arasında yer almıştır. Stockholm merkezli Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) verilerine göre ülke, özellikle 2015-2024 döneminde küresel silah ithalatında ilk beş ülke arasında bulunmuştur. Buna karşın savunma ihracatı henüz sınırlı düzeydedir ve daha çok mühimmat, bakım-onarım hizmetleri, askeri elektronik alt sistemler ve ortak üretim projelerinden oluşmaktadır.

Savunma ithalatında başlıca tedarikçi ülkeler; ABD (%65-75 pay), İngiltere (%10-15 pay), Fransa (%5-10 pay), İspanya (%2-5 pay), Almanya (%2-5 pay) olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin son yıllarda payı da giderek artmaktadır.

Savunma sanayi sektöründe başlıca ithal edilen ürünler olarak ise savaş uçakları, helikopterler, hava savunma sistemleri, füze sistemleri, radar ve sensör teknolojileri, deniz platformları ve savaş gemileri komuta-kontrol sistemleri, hassas mühimmatlar öne çıkmaktadır. (*Örneğin: F-15SA Eagle savaş uçakları, Eurofighter Typhoon, AH-64E Apache, Patriot PAC-3, THAAD gibi yüksek teknoloji sistemleri ithalatın önemli bölümünü oluşturmaktadır.*)

Yukarıdaki ilk başlıkta da vurgulandığı üzere, 2026 yılı Şubat ayı sonunda başlayan İran savaşının bölgesel etkileri Suudi Arabistan'ın savunma sanayi stratejisinde bir paradigma değişikliği yaratmıştır. Daha önce ekonomik çeşitlendirme ve yerli sanayileşme amacıyla yürütülen savunma yerelleştirme politikaları, savaş sonrasında doğrudan ulusal güvenlik ve stratejik özerklik hedefleriyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Riyad yönetimi, dış tedarik zincirlerinin kriz dönemlerinde kırılganlaşabileceğini ve yalnızca yüksek savunma bütçelerine sahip olmanın yeterli olmadığını görmüştür. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda füze savunması, insansız sistemler, savunma elektroniği, radar teknolojileri ve mühimmat üretiminde yerli kapasite oluşturulmasına yönelik yatırımların hızlanması beklenmektedir. Ayrıca savaş, Suudi Arabistan'ın savunma ortaklıklarını çeşitlendirme ve teknoloji transferi şartlarını daha güçlü biçimde uygulama eğilimini de güçlendirmiştir.

Savaşın yarattığı belirsizlikler, Riyad'ın yalnızca ABD kaynaklı sistemlere dayanmak istemediğini göstermiştir. Son dönemde, Türkiye ile teknoloji transferi anlaşmaları, Çin Halk Cumhuriyeti ile savunma iş birlikleri, Avrupa ülkeleriyle ortak üretim projeleri daha fazla önem kazanmıştır. Riyad'ın amacı farklı tedarik kanallarına sahip olmak ve kritik sistemlerde tek ülkeye bağımlılığı azaltmaktır.

Bu kapsamda, geleneksel silah tedarikçilerinden yeni tedarikçilere yönelik bir değişim olabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, ülkemizin bu konuda ciddi bir potansiyeli olduğu değerlendirilmektedir.

Savunma Sanayi İhracatı

Suudi Arabistan'ın savunma ihracatı henüz ithalatına kıyasla oldukça küçüktür. Bununla birlikte son dönemde aşağıdaki alanlarda ihracat girişimleri görülmektedir:

- Mühimmat
- Askeri bakım-onarım hizmetleri
- Askeri elektronik sistemler
- İHA alt sistemleri
- Savunma yazılımları
- Güvenlik ve gözetleme teknolojileri

Başlıca hedef pazarlar olarak ise Bahreyn Umman, Ürdün, Mısır ve Sahra-altı Afrika ülkeleri sayılabilir.

Malumları olduğu üzere, son yıllarda Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki savunma ticareti dikkat çekici şekilde artmıştır. Özellikle, Baykar tarafından geliştirilen Bayraktar Akıncı ve diğer İHA sistemleri, ASELSAN elektronik sistemleri, HAVELSAN komuta-kontrol ve simülasyon çözümleri, ROKETSAN mühimmat ve füze teknolojileri alanlarında iş birlikleri ve ihracat anlaşmaları geliştirilmektedir. .

Savunma sanayi sektörüne yönelik detaylı ihracat-ithalat verilerine, sektörün hassasiyeti nedeniyle ulaşılamamaktadır. Suudi Arabistan kaynaklarında detay bilgiler yer almamaktadır.

4. Sektörde İhracat Yoluyla Pazara Giriş

4.1 Sektör İçin Hedef Bölgeler/Şehirler/Eyaletler

Suudi Arabistan'a savunma sanayi ürünleri ve hizmetleri ihraç etmek isteyen firmalar açısından bakıldığında, hedef pazar ülke geneline yayılmış görünse de karar alma, tedarik ve entegrasyon süreçleri belirli şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle ihracat stratejisi oluştururken coğrafi hedefleme, son kullanıcıların ve karar verici kurumların bulunduğu merkezlere göre yapılmalıdır.

1. Riyad: Birincil Hedef Şehir

Riyad savunma sanayi ihracatı açısından açık ara en önemli şehirdir.

Burada bulunan başlıca kurumlar:

- Savunma Bakanlığı (Ministry of Defense)
- General Authority for Military Industries (GAMI)
- General Authority for Defense Development (GADD)
- Saudi Arabian Military Industries (SAMI)
- Saudi Arabian National Guard
- Savunma Bakanlığı Tedarik Birimleri
- Çok sayıda yabancı savunma şirketinin bölge ofisleri

Savunma elektroniği, İHA, radar, komuta-kontrol sistemleri, simülasyon, siber güvenlik ve mühimmat alanlarında faaliyet gösteren yabancı firmalar için ilk temas noktası Riyad'dır.

Riyad ayrıca iki yılda bir düzenlenen World Defense Show fuarına ev sahipliği yapmaktadır.

2. Dammam – Al Khobar – Jubail Koridoru (Basra Körfezi Kentleri)

Dammam, Al Khobar ve Jubail özellikle üretim ortaklığı ve sanayi yatırımı açısından önemlidir.

Bu bölge, ağır sanayi altyapısına sahip, enerji ve petrokimya tesislerinin güvenlik ihtiyaçlarının yüksek olduğu ve yerelleştirme projeleri için uygun bir bölgedir.

Bu bölge özelinde özellikle zırhlı araç bileşenleri, mühimmat üretim teknolojileri, endüstriyel güvenlik sistemleri, radar ve gözetleme sistemleri alanlarında fırsatlar bulunmaktadır.

3. Kızıldeniz Kıyı Kentleri (Cidde-Yanbu-Cizan)

Cidde, Kızıldeniz'e açılan ana ticaret kapısıdır. Bu kent özellikle, Deniz savunma sistemleri, Sahil güvenlik ekipmanları, Liman güvenlik sistemleri, Askeri lojistik ve MRO (bakım-onarım) hizmetleri alanlarında faaliyet gösteren şirketler için önemli bir merkezdir.

Yanbu denizcilik ve tersane faaliyetleri nedeniyle önem kazanmaktadır. Hedef ürünler olarak da, Deniz platformları, Gemi ekipmanları, Liman güvenliği sistemleri, Deniz gözetleme teknolojileri sayılabilir.

Cizan, Yemen sınırına yakınlığı nedeniyle güvenlik teknolojileri açısından önem taşımaktadır. Bu kentte özellikle, Sınır güvenlik sistemleri, Gözetleme kuleleri, Elektro-optik sistemler, Anti-drone çözümleri alanlarında fırsatlar bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan'da savunma sanayi coğrafi olarak tek bir bölgede yoğunlaşmamış olsa da, sektörün karar alma, düzenleme ve yüksek teknoloji geliştirme faaliyetleri büyük ölçüde Riyad merkezli yürütülmektedir. Buna karşılık üretim faaliyetleri Doğu Bölgesi'nin sanayi altyapısından, deniz sistemleri ise Kızıldeniz kıyısındaki Cidde ve Yanbu ekseninden faydalanmaktadır.

Vizyon 2030 kapsamında amaçlanan model, Riyad'ın yüksek teknoloji ve tasarım merkezi; Doğu Bölgesi'nin üretim merkezi; Cidde-Yanbu hattının ise deniz savunma sanayi merkezi olarak konumlandırıldığı çok merkezli bir savunma sanayi ekosistemi oluşturmaktır.

Bu nedenle yeni yatırım yapmayı düşünen savunma şirketleri için en öncelikli şehirler sırasıyla Riyad, Dammam, Jubail, Cidde ve Yanbu olarak değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle, Suudi Arabistan pazarına girmek isteyen yabancı savunma firmalarının büyük çoğunluğu önce Riyad'da temsilcilik açmakta veya yerel ortak bulmakta, ardından üretim ve yerelleştirme projeleri için Doğu Bölgesi'ne yönelmektedir. Vizyon 2030 ve son dönemdeki bölgesel güvenlik gelişmeleri sonrasında, yalnızca ürün satışı değil, yerel üretim, teknoloji transferi ve ortak girişim (JV) teklif eden firmaların pazarda belirgin avantaj elde ettiği görülmektedir.

4.2 Sektörde Önde Gelen Firmalar ve Pazarın Yapısı

4.2.1 İlgili Oda/Birlik/Dernek/STKlar ve İletişim Bilgileri

4.2.2 Varsa İthalatçı Firma Bilgisi Alınabilecek Açık Kaynaklar

Bu bölüme ilişkin bilgiler esasen 1.3 bölümünde belirtilmiştir.

4.3 Sektörün İthalatında Zorunlu Belgeler

Suudi Arabistan'da savunma sanayi ürünlerinin ithalatı, normal ticari ürün ithalatından farklı olarak sıkı bir lisans ve izin rejimine tabidir. Özellikle askeri teçhizat, mühimmat, savunma elektroniği, radar, haberleşme sistemleri, İHA/UAV bileşenleri ve çift kullanımlı (dual-use) ürünlerde süreç büyük ölçüde GAMI tarafından yönetilmektedir.

Suudi Arabistan'da savunma sanayi ürünlerinin ithalatını yapabilmek için temel ön şartlar olarak, Suudi Arabistan'da kurulmuş tüzel kişiliğe sahip olması, geçerli Ticaret Sicili (Commercial Registration - CR) bulunması, faaliyet konusunun savunma sanayi ile uyumlu olması ve GAMI'nin Birleşik Askeri Sanayi Portalı'na kayıtlı olması gibi şartlar sayılabilir. Yabancı şirketler ise genellikle, Suudi Arabistan'da limited şirket veya anonim şirket kurarak ve GAMI lisansı alarak faaliyet gösterebilirler.

Savunma ürünlerini ithal edecek şirketin öncelikle uygun GAMI lisansına sahip olması gerekir. GAMI tarafından verilen başlıca lisans türleri ise, Askeri Ürün Tedarik Lisansı (Military Products Supply License), Askeri Hizmet Lisansı (Military Services License) ve Askeri Üretim Lisansı (Military Manufacturing License) olarak sayılabilir. GAMI lisansı olmadan askeri ürün ithalatı yapılamaz. Lisans başvuru sürecinde şirketin ortaklık yapısı, mali yeterliliği, teknik kapasitesi, güvenlik prosedürleri, yönetim kadrosu ve faaliyet planları incelenmektedir. Özellikle yabancı sermayeli şirketlerin lisans başvurularında yerel katma değer yaratma, teknoloji transferi ve Suudi personel istihdamına ilişkin planlarının değerlendirilmesi son yıllarda daha fazla önem kazanmıştır.

Faaliyet lisansının alınmasını takiben her savunma ürünü sevkiyatı için ayrıca ithalat izni (Import Permit) alınması gerekmektedir. Bu izin, genel bir şirket lisansından farklı olarak işlem bazlı bir yetkilendirme niteliğindedir. İthalatçı firma, ithal edilmek istenen ürünün teknik özelliklerini, miktarını, üretici firmasını, kullanım amacını ve nihai kullanıcı bilgisini GAMI sistemine sunmak zorundadır. (*GAMI'nin İthalat ve İhracat Kontrol Politikası'na göre, ithalat öncesinde izin alınmalı, ürün tipi, miktarı ve kullanım amacı belirtilmeli, ithal edilecek ürün, şirketin lisanslı faaliyet alanı ile uyumlu olmalıdır. Nihai kullanıcı ve kullanım amacı da incelenmektedir.*) Başvurular sırasında ürünün askeri sınıflandırması, stratejik önemi ve ulusal güvenlik açısından oluşturabileceği riskler değerlendirilmektedir. Bu izin doğrudan GAMI tarafından veya ilgili güvenlik kurumları ile koordineli şekilde verilir. Bazı durumlarda Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya Ulusal Muhafızlar Bakanlığı gibi güvenlik kurumlarının görüşleri de alınabilmektedir. Bu nedenle savunma sanayi ithalatında şirket lisansına sahip olmak tek başına yeterli olmayıp, her sevkiyatın ayrıca onaylanması gerekmektedir.

Savunma ürünleri ithalatında en kritik belgelerden biri nihai kullanıcı sertifikasıdır (End User Certificate – EUC). Bu belge, ithal edilen ürünün kim tarafından kullanılacağını ve üçüncü taraflara devredilmeyeceğini garanti eden resmi bir taahhüt niteliğindedir. Özellikle füze sistemleri, radarlar, elektro-optik sistemler, haberleşme ekipmanları, mühimmat ve insansız hava araçları gibi hassas teknolojilerde ihracatçı ülke makamları tarafından EUC talep edilmektedir. *(Bu belge, KSA Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya ilgili devlet kurumu adına düzenlenebilir.)* Belge çoğu zaman ilgili Suudi kamu kurumu veya yetkilendirilmiş savunma kuruluşu adına düzenlenmekte ve ihracat lisansı süreçlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri, Birleşik Krallık, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük savunma ihracatçılarının lisans prosedürlerinde EUC, sevkiyat onayının temel şartlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Savunma sanayii ürünlerinin ithalatında üretici ile ithalatçı arasındaki hukuki ilişkiyi gösteren yetki belgeleri de önemli bir rol oynamaktadır. Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren ithalatçı firma, yabancı üretici adına hareket ediyorsa distribütörlük sözleşmesi, temsilcilik anlaşması veya üretici tarafından düzenlenmiş yetkilendirme mektubu sunmak zorundadır. Bu uygulama, özellikle bakım-onarım hizmetleri, yedek parça tedariki ve uzun dönemli lojistik destek gerektiren savunma projelerinde yaygın olarak görülmektedir. Böylece Suudi makamları, ithalat yapan şirketin gerçekten ürün üreticisi tarafından yetkilendirildiğini ve teknik destek sağlayabilecek kapasiteye sahip olduğunu doğrulayabilmektedir.

Savunma ürünlerinin gümrük işlemleri sırasında ise ticari faturalar, paketleme listeleri, menşe şahadetnameleri, taşıma belgeleri ve sigorta dokümanları gibi standart dışı ticaret belgeleri kullanılmaktadır. Bununla birlikte savunma sektöründe söz konusu belgeler genellikle ilave güvenlik incelemelerine tabi tutulmaktadır. İthalatçı şirketlerin aynı zamanda Suudi Arabistan'ın elektronik gümrük platformu Fasah ile vergi ve gümrük otoritesi olan Zakat, Tax and Customs Authority-ZATCA sistemlerine kayıtlı olmaları gerekmektedir. Bazı savunma elektroniği, haberleşme sistemleri ve çift kullanımlı ürünlerde ise teknik uygunluk değerlendirmeleri kapsamında ilave sertifikasyon süreçleri *(SASO uygunluk belgeleri ve SABER kayıtları)* uygulanabilmektedir.

Türk savunma sanayi firmaları açısından *(ASELSAN, ROKETSAN, TUSAŞ, FNSS, OTOKAR, Nurol Makina vb.)* süreçte en kritik belge genellikle GAMI tarafından lisanslandırılmış yerel Suudi ortak veya distribütörün sahip olduğu "Military Products Supply License" ve işlem bazlı ithalat izni olmaktadır. Savunma ürününün sınıfına göre ayrıca Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar veya İçişleri Bakanlığı onayları da devreye girebilir.

Sonuç olarak Suudi Arabistan'ın savunma sanayii ithalat rejimi, yalnızca gümrük işlemlerinden ibaret olmayıp lisanslama, güvenlik incelemesi, nihai kullanıcı doğrulaması, teknoloji kontrolü ve yerelleştirme hedeflerini bir araya getiren çok katmanlı bir düzenleyici yapıdan oluşmaktadır. Özellikle son yıllarda savunma sanayiinin yerelleştirilmesi politikası doğrultusunda, ithalat izinlerinin verilmesinde teknoloji transferi, yerel ortaklarla iş birliği, bakım-onarım kapasitesinin ülke içinde geliştirilmesi ve Suudi iş gücünün eğitilmesi gibi unsurlar giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle Suudi Arabistan'a savunma ürünü ihraç etmek isteyen yabancı firmalar açısından başarı yalnızca ürün satışıyla değil, aynı zamanda yerel sanayi ekosistemine katkı sağlayacak uzun vadeli iş modelleri geliştirebilme kapasitesiyle de yakından ilişkilidir.

4.4 Sektörde sevk öncesi inceleme zorunluluğu var mıdır? Varsa yetkilendirilmiş gözetim şirketleri hangileridir?

Savunma sanayi ürünleri bakımından Suudi Arabistan'da uygulanan rejim ile bazı Afrika, Asya veya Latin Amerika ülkelerinde görülen klasik "zorunlu sevk öncesi inceleme (Pre-Shipment Inspection - PSI)" uygulamaları birbirinden farklıdır.

Mevcut düzenlemelerde savunma sanayi ürünleri için tüm ithalat işlemlerini kapsayan genel ve zorunlu bir PSI sistemi bulunmamaktadır. Bunun yerine ürünün niteliğine, ithalat lisansına, nihai kullanıcıya ve sözleşme şartlarına bağlı olarak GAMI tarafından yürütülen lisanslama ve güvenlik denetim mekanizmaları uygulanmaktadır.

GAMI'nin ithalat kontrol politikası, ürünlerin sevk edilmeden önce bağımsız bir gözetim kuruluşu tarafından zorunlu olarak incelenmesini şart koşmamakta; esas olarak ithalat lisansı, nihai kullanıcı doğrulaması, ürün sınıflandırması ve güvenlik değerlendirmelerine odaklanmaktadır.

Bununla birlikte uygulamada savunma sanayi projelerinin önemli bir kısmında sevk öncesi inceleme fiilen gerçekleştirilmektedir. Özellikle Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar, İçişleri Bakanlığı veya devlet şirketleri adına yürütülen büyük tedarik projelerinde sözleşme hükümleri kapsamında Factory Acceptance Test (FAT), Source Inspection, Quality Surveillance ve Pre-Shipment Inspection faaliyetleri talep edilmektedir.

Bu incelemeler çoğu zaman Suudi makamları tarafından doğrudan değil, alıcı kurumun görevlendirdiği teknik heyetler veya bağımsız uluslararası gözetim şirketleri tarafından yürütülmektedir. Amaç ürünün sözleşme şartlarına, teknik spesifikasyonlara ve kalite gerekliliklerine uygunluğunu sevkiyat öncesinde doğrulamaktır.

Savunma sanayii projelerinde görev alabilecek gözetim kuruluşları için GAMI tarafından yayımlanmış kamuya açık ve savunma sektörüne özgü bir "yetkilendirilmiş PSI şirketleri listesi" bulunmamaktadır.

Bunun yerine proje sahibi kurumun veya ana yüklenicinin kabul ettiği uluslararası gözetim ve sertifikasyon kuruluşları kullanılmaktadır. Uygulamada en sık karşılaşılan kuruluşlar arasında SGS Group, Bureau Veritas, TÜV Rheinland, TÜV SÜD, Applus+ ve Intertek gibi uluslararası test, muayene ve sertifikasyon kuruluşları yer almaktadır. Bu kuruluşlar savunma, havacılık, denizcilik ve yüksek teknoloji projelerinde kaynak incelemeleri, fabrika kabul testleri ve sevk öncesi uygunluk doğrulama hizmetleri sunmaktadır. Suudi Arabistan içerisinde faaliyet gösteren yerel veya bölgesel gözetim kuruluşları da bulunmaktadır. Örneğin Baltic Control Saudi Arabia, Arabian Inspection & Survey (AIS) ve Technocrat Inspections gibi şirketler sevk öncesi inceleme ve üçüncü taraf kalite kontrol hizmetleri sunmaktadır. Ancak bunların savunma sanayii ithalatında devlet tarafından münhasır şekilde yetkilendirilmiş kuruluşlar olduğu söylenemez; görevlendirilmeleri sözleşme hükümlerine ve proje sahibinin tercihine bağlıdır. Suudi Arabistan'ın savunma sanayii ithalat rejimi klasik PSI modelinden ziyade "lisanslama ve güvenlik temelli ithalat kontrol sistemi" olarak tanımlanabilir. Bu sistemde ürünün fiziksel kalite incelemesinden daha çok, ürünün kim tarafından kullanılacağı, hangi teknoloji seviyesine sahip olduğu, ulusal güvenlik açısından taşıdığı önem ve yerleştirme politikalarına uygunluğu ön plana çıkmaktadır. Buna rağmen yüksek bütçeli savunma projelerinde uluslararası kabul görmüş gözetim kuruluşları aracılığıyla yapılan sevk öncesi incelemeler, hukuki bir zorunluluktan ziyade sözleşmesel risk yönetimi ve kalite güvencesi aracı olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. Böylece ithalat sürecinde hem teknik uygunluk hem de tedarik zinciri güvenilirliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

4.5 Sektördeki Önemli Fuarlar (milli katılım olup olmadığı) ve Tarihleri

Savunma sanayii perspektifinden bakıldığında, Suudi Arabistan'da düzenlenen etkinlikler arasında açık ara en stratejik organizasyon, yukarıdaki başlıklarda da vurgulandığı üzere, **World Defense Show'dur (WDS)**.

WDS yalnızca bir ticaret fuarı değil, aynı zamanda Suudi Arabistan'ın savunma sanayi politikalarının, yerelleştirme hedeflerinin ve teknoloji transferi beklentilerinin duyurulduğu kurumsal bir platform niteliği taşımaktadır.

Bu nedenle Suudi Arabistan pazarına girmeyi hedefleyen Türk firmaları açısından WDS, ihracat faaliyetlerinin ötesinde yerel ortak bulma, ortak girişim kurma, üretim tesisi yatırımı geliştirme ve GAMI ile SAMI ekosistemine erişim sağlama bakımından en kritik etkinlik olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda yapılan anlaşmaların önemli bir kısmının WDS sırasında veya fuar marjında duyurulmuş olması da bu etkinliğin sektör içindeki ağırlığını göstermektedir.

WDS dışında önem arz edebilecek etkinlikler ise;

- Saudi Arabian Military Industries (SAMI) Tedarikçi ve Yerelleştirme Forumları

SAMI yıl içerisinde çeşitli sektör günleri (Supplier Days), yatırım forumları ve yerelleştirme çalışmaları düzenlemektedir. Bu etkinlikler fuar kadar görünür olmasa da Suudi Arabistan'da üretim kurmak veya teknoloji transferi yapmak isteyen yabancı firmalar açısından son derece kritiktir.

- Saudi International Maritime Forum

Suudi Arabistan'ın deniz güvenliği, tersanecilik ve deniz savunma sistemlerine odaklanan etkinliklerinden biridir.

- Future Aviation Forum

Doğrudan savunma fuarı olmamakla birlikte, askeri havacılık, MRO (bakım-onarım), havacılık elektroniği, İHA/UAV teknolojileri, simülasyon sistemleri alanlarında faaliyet gösteren firmalar için önemli temas fırsatları yaratmaktadır. Suudi Arabistan'ın havacılık ekosisteminin gelişmesiyle birlikte savunma sanayi firmalarının da yoğun katılım gösterdiği bir platform haline gelmiştir.

- Saudi Defense and Security Forum

Daha çok konferans niteliğinde olan bu etkinlik; savunma politikaları, tedarik stratejileri, yerelleştirme programları, siber güvenlik, kritik altyapı koruma sistemleri konularına odaklanmaktadır.

- Siber Güvenlik ve Savunma Teknolojileri Etkinlikleri

Suudi Arabistan'da savunma sektörüne yönelik siber güvenlik etkinlikleri de giderek önem kazanmaktadır: Black Hat Middle East and Africa ve Global Cybersecurity Forum gibi etkinlik/fuarlar bu bağlamda sayılabilir.

4.6 Sektör firmalarına hitap eden ve gerçekleştirilmesi planlanan ticaret heyetleri

WDS ile eş zamanlı TÜBİTAK ve Savunma Bakanlığımızın koordinasyonunda çeşitli heyet ziyaretleri düzenlenmektedir. Sektörün kendi hassas yapısı kapsamında tekil organizasyonlar da yürütülmektedir.

4.7 Varsa Sektörde İhale Yayımlayan Kamu Kurumları ile İlgili Bilgiler

Suudi Arabistan'da savunma sanayi sektörüne yönelik kamu alımları, ülkenin güvenlik mimarisinin çok katmanlı yapısına paralel olarak farklı kamu kurumları tarafından yürütülmektedir.

Savunma tedarik sisteminin merkezinde yer alan Savunma Bakanlığı, kara, hava, deniz ve hava savunma kuvvetlerinin ihtiyaç duyduğu platform, sistem ve hizmetlerin temininden sorumlu olup ülkenin en büyük savunma alıcısı konumundadır.

Bununla birlikte Milli Muhafızlar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Güvenlik Başkanlığı ve çeşitli güvenlik kurumları da kendi görev alanları kapsamında savunma ve güvenlik ekipmanları tedarik etmektedir. Bu yapı, savunma alımlarının yalnızca askeri amaçlı sistemlerle sınırlı kalmayıp sınır güvenliği, kritik altyapı koruması, siber güvenlik, istihbarat ve iç güvenlik teknolojilerini de kapsamasına neden olmaktadır. Son yıllarda savunma sanayii yatırımlarının büyümesi ve yerleştirme hedeflerinin ön plana çıkmasıyla birlikte kamu alımlarının hacmi önemli ölçüde artmış, savunma sektörü Suudi Arabistan'ın en büyük kamu harcama alanlarından biri haline gelmiştir.

Savunma Bakanlığı, Suudi Arabistan'ın savunma tedarik sisteminin temel aktörü olarak özellikle savaş uçakları, hava savunma sistemleri, zırhlı araçlar, füze sistemleri, radarlar, komuta-kontrol altyapıları, haberleşme sistemleri ve insansız sistemlere yönelik büyük ölçekli alımları gerçekleştirmektedir. Bakanlığın yürüttüğü projeler çoğu zaman çok yıllık bütçeler kapsamında planlanmakta ve yalnızca ürün tedarikini değil bakım-onarım, eğitim, teknoloji transferi ve yerel üretim yükümlülüklerini de içermektedir. Savunma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen tedarik faaliyetleri, ülkenin bölgesel güvenlik ortamındaki gelişmeler ve uzun vadeli kuvvet modernizasyon programları doğrultusunda şekillenmektedir. Özellikle son yıllarda hava savunma sistemleri, insansız hava araçları, elektronik harp ve füze savunma teknolojileri öncelikli yatırım alanları arasında yer almaktadır.

Savunma tedarik ekosisteminin ikinci önemli bileşeni olan Milli Muhafızlar Bakanlığı ise düzenli ordudan ayrı bir komuta yapısına sahip olup kendi operasyonel ihtiyaçlarına yönelik alımlar gerçekleştirmektedir. Kurumun tedarik faaliyetleri ağırlıklı olarak taktik tekerlekli araçlar, sınır güvenliği sistemleri, haberleşme altyapıları, gözetleme teknolojileri ve özel operasyon ekipmanları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Benzer şekilde İçişleri Bakanlığı da sınır muhafızları, polis teşkilatı, özel güvenlik kuvvetleri ve sivil savunma birimleri için güvenlik teknolojileri, elektro-optik sistemler, insansız hava araçları ve kritik tesis koruma çözümleri satın almaktadır. Böylece savunma sanayii sektöründe faaliyet gösteren firmalar açısından müşteri portföyü yalnızca askeri kurumlarla sınırlı kalmamakta, iç güvenlik ve kamu güvenliği alanlarında faaliyet gösteren kurumlar da önemli alıcılar olarak ortaya çıkmaktadır.

Savunma sektöründeki kamu alımlarının kurumsal yapısında son yıllarda öne çıkan bir diğer aktör ise SAMI'dir. Kamuya ait bir savunma sanayii şirketi olan SAMI, doğrudan ihale yayımlayan klasik bir kamu kurumu olmamakla birlikte, yerleştirme politikalarının uygulanmasında merkezi bir rol üstlenmektedir. Şirket, yabancı savunma sanayii firmalarıyla ortak girişimler kurmakta, teknoloji transferi projeleri geliştirmekte ve yerli tedarik zincirinin oluşturulmasına yönelik programlar yürütmektedir. Bu nedenle birçok yabancı firma açısından SAMI, nihai kullanıcı kurumlarla iş birliği kurulmasında ve yerel sanayi ekosistemine erişimde stratejik bir aracı kurum işlevi görmektedir. Özellikle bakım-onarım faaliyetleri, mühimmat üretimi, elektronik sistemler ve platform entegrasyonu gibi alanlarda yürütülen projeler, Suudi Arabistan'ın savunma harcamalarının ülke içinde daha yüksek katma değer yaratacak şekilde yönlendirilmesine hizmet etmektedir.

Savunma sektörünün düzenleyici otoritesi olan GAMI ise doğrudan alım yapan bir kurum olmaktan ziyade, savunma sanayii faaliyetlerinin lisanslanması, yerelleştirme hedeflerinin belirlenmesi ve sektör politikalarının oluşturulmasından sorumludur. GAMI, kamu kurumlarının savunma tedarik süreçlerinde uygulanacak yerel içerik oranları, teknoloji transferi gereklilikleri ve sanayi katılım şartlarını belirleyerek savunma alımlarının ekonomik kalkınma hedefleriyle uyumlu şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda yabancı tedarikçilerin yalnızca ürün satışı gerçekleştirmeleri değil, aynı zamanda yerel üretim, eğitim, araştırma-geliştirme ve teknoloji paylaşımı gibi alanlarda katkı sunmaları da teşvik edilmektedir.

Savunma sektörüne ilişkin kamu ihalelerinin önemli bir bölümü günümüzde elektronik satın alma platformu olan Etimad sistemi üzerinden yayımlanmaktadır.

Ancak savunma alanındaki stratejik projeler çoğu zaman gizlilik, ulusal güvenlik ve teknoloji transferi gereklilikleri nedeniyle klasik açık ihale yöntemlerinden farklı mekanizmalarla yürütülebilmektedir. Özellikle büyük ölçekli savunma projelerinde hükümetler arası anlaşmalar, doğrudan tedarik modelleri, stratejik ortaklıklar, ortak girişim yapıları ve yerelleştirme programları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu durum, Suudi Arabistan savunma tedarik sisteminin yalnızca kamu satın alma mantığıyla değil, aynı zamanda sanayi politikası ve ulusal güvenlik hedefleri doğrultusunda şekillenen stratejik bir kalkınma aracı olarak işlediğini göstermektedir.

Dolayısıyla savunma sanayii sektöründe faaliyet gösteren yabancı firmalar açısından başarı, yalnızca ihale süreçlerine katılım ile değil, aynı zamanda GAMI'nin yerelleştirme politikalarına uyum sağlayabilme, SAMI ile iş birliği geliştirebilme ve ilgili güvenlik kurumlarının uzun vadeli tedarik planlarına entegre olabilme kapasitesiyle de yakından ilişkilidir.

4.8 Ülkenin, Ülkemiz ve Diğer Ülkelerle STA/Tercihli Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi

4.9 Varsa Tercihli Tarifeden Yararlanmak İçin Gereken Belgeler

Suudi Arabistan'da savunma sanayii ürünlerinin ticareti, ülkenin taraf olduğu serbest ticaret anlaşmalarından (STA) genel ticari ürünler kadar doğrudan etkilenmemektedir. Bunun temel nedeni, savunma ürünlerinin ulusal güvenlik, stratejik teknoloji kontrolü ve dış politika öncelikleri kapsamında değerlendirilmesi ve bu nedenle çoğu serbest ticaret anlaşmasında istisnai bir kategori olarak ele alınmasıdır.

Uluslararası ticaret hukukunda yaygın olarak kabul edilen "ulusal güvenlik istisnası" ilkesi uyarınca devletler, savunma ve güvenlik ile ilgili ürünlerin ithalatı, ihracatı ve tedariki üzerinde özel düzenlemeler uygulama hakkını muhafaza etmektedir.

Bu nedenle savunma ürünleri, gümrük vergileri açısından bazı ticari avantajlardan yararlanabilse bile lisanslama, son kullanıcı kontrolü, teknoloji transferi ve güvenlik izinleri bakımından genel ticari ürünlerden farklı bir rejime tabi tutulmaktadır.

Suudi Arabistan'ın savunma ticaretine ilişkin yaklaşımı, ülkenin üyesi olduğu Körfez İşbirliği Konseyi-KİK çerçevesinde daha da belirgin hale gelmektedir. KİK kapsamında üye ülkeler arasında ortak gümrük tarifesi ve serbest dolaşım ilkeleri uygulanmakla birlikte, savunma ürünleri ulusal güvenlik kapsamındaki istisnai ürünler arasında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bir savunma ürününün başka bir KİK ülkesinden Suudi Arabistan'a ithal edilmesi, normal ticari mallarda olduğu gibi otomatik bir serbest dolaşım hakkı yaratmamakta; GAMI lisansları, ithalat izinleri ve son kullanıcı kontrolleri yine uygulanmaktadır. Başka bir ifadeyle, Körfez içi ticaret entegrasyonu savunma sektöründe güvenlik temelli düzenlemelerin önüne geçmemektedir.

Suudi Arabistan'ın taraf olduğu veya KİK üzerinden yürürlükte bulunan serbest ticaret anlaşmaları, KİK kapsamında müzakere edilen serbest ticaret anlaşmaları (*Türkiye ile de müzakereler yürütülmektedir*), GAFTA – Büyük Arap Serbest Ticaret Anlaşması (Greater Arab Free Trade Area) gibi anlaşmalar ve ikili ve/veya KİK üzerinden yürüttüğü ekonomik iş birliği düzenlemeleri ve çeşitli bölgesel ticaret anlaşmaları da dahil olmak üzere tüm bu anlaşmaların savunma ürünlerine etkisi sınırlıdır. Bunun nedeni, savunma sanayii ürünleri çoğu zaman anlaşmalarda açık şekilde ulusal güvenlik istisnası kapsamına alınmakta veya taraf devletlere özel kontrol mekanizmaları uygulama hakkı tanınmaktadır. Sonuç olarak, serbest ticaret anlaşmaları savunma ürünlerinin gümrük vergisi maliyetlerini azaltabilse de ürünlerin ithalat veya ihracat lisansına tabi olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır.

Savunma ticaretinin serbest ticaret anlaşmalarından sınırlı ölçüde etkilenmesinin bir diğer nedeni de uluslararası silah ve çift kullanımlı ürün kontrol rejimleridir. Savunma ürünlerinin ticareti yalnızca ithalatçı ülkenin değil, ihracatçı ülkenin mevzuatına da bağlıdır. Örneğin bir Türk savunma sanayii firmasının Suudi Arabistan'a ürün ihraç etmesi durumunda, ürünün Türkiye'den ihracatı için gerekli izinlerin alınması gerektiği gibi, Suudi Arabistan tarafında da GAMI tarafından düzenlenen ithalat lisanslarının ve son kullanıcı belgelerinin temin edilmesi gerekmektedir. Taraflar arasında bir serbest ticaret anlaşması bulunsada dahi bu güvenlik ve ihracat kontrol prosedürleri uygulanmaya devam etmektedir. Bu nedenle savunma ticaretinde belirleyici unsur gümrük avantajlarından ziyade ihracat kontrol mevzuatı ve güvenlik izinleri olmaktadır.

Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu kapsamında uyguladığı savunma sanayi yerelleştirme politikaları da serbest ticaret anlaşmalarının etkisini sınırlandıran önemli bir faktördür. Ülke, savunma harcamalarının yaklaşık yüzde 50'sinin yerel kaynaklardan karşılanmasını hedeflemekte ve bu doğrultuda teknoloji transferi, ortak girişim kurulması, yerel üretim, yerel istihdam ve yerel tedarik zinciri geliştirilmesi gibi yükümlülükleri savunma projelerine entegre etmektedir. Bu uygulamalar, Dünya Ticaret Örgütü ve serbest ticaret anlaşmaları çerçevesindeki genel ticaret serbestleşmesi anlayışından farklı olarak savunma sektörüne özgü sanayi politikaları olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yabancı firmalar açısından Suudi Arabistan pazarına erişimde belirleyici unsur yalnızca gümrük avantajları değil, aynı zamanda yerelleştirme hedeflerine uyum sağlayabilme kapasitesidir.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan'ın taraf olduğu serbest ticaret anlaşmaları savunma ürünlerinin ticaretinde belirli ölçüde mali kolaylıklar sağlayabilse de sektörün temel düzenleyici çerçevesi ulusal güvenlik istisnaları, ihracat kontrol rejimleri, son kullanıcı doğrulama mekanizmaları ve yerelleştirme politikaları tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle savunma sanayii ürünleri, serbest ticaret anlaşmalarının en sınırlı etki yarattığı sektörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Uygulamada bir savunma ürününün Suudi Arabistan pazarına girişini belirleyen temel faktörler; GAMI lisansları, ilgili güvenlik kurumlarının onayları, teknoloji transferi yükümlülükleri ve yerel sanayi katılım şartlarıdır. Serbest ticaret anlaşmaları ise bu karmaşık düzenleyici yapının yalnızca tamamlayıcı bir unsurunu oluşturmaktadır.

4.10 Sektörde Standartlar

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe uygulanan standartlar, ulusal standartlardan ziyade büyük ölçüde uluslararası askeri, havacılık ve kalite standartlarına dayanmaktadır.

Bunun temel nedeni, Suudi Arabistan'ın uzun yıllardır başta Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere yüksek teknoloji savunma sistemleri tedarik etmesi ve son yıllarda geliştirmeye çalıştığı yerli savunma sanayi altyapısını da bu uluslararası standartlar üzerine inşa etmesidir.

Bu nedenle savunma sanayii ürünlerinin tasarımı, üretimi, test edilmesi, sertifikasyonu, bakım-onarım faaliyetleri ve tedarik zinciri yönetiminde hem askeri hem de sivil kalite standartları birlikte uygulanmaktadır.

Özellikle GAMI tarafından yürütülen yerelleştirme politikaları kapsamında Suudi Arabistan'da üretim yapmak isteyen yerli ve yabancı firmaların uluslararası kabul görmüş kalite ve güvenlik standartlarına uyum sağlamaları beklenmektedir.

Savunma sanayi sektöründe en yaygın kullanılan kalite yönetim standardı, uluslararası kalite yönetim sistemi standardı olan ISO 9001'dir. Bununla birlikte savunma ve havacılık sektörüne özgü gereklilikleri içeren AS9100 standardı, özellikle havacılık, uzay ve savunma alanlarında faaliyet gösteren üreticiler için fiilen zorunlu hale gelmiştir. AS9100 standardı; ürün güvenilirliği, izlenebilirlik, risk yönetimi, konfigürasyon kontrolü ve tedarik zinciri güvenliği gibi savunma projelerinde kritik önem taşıyan unsurları kapsamaktadır. Bu nedenle Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren birçok savunma sanayii kuruluşu ve ana yüklenici firma, tedarikçilerinden AS9100 sertifikasına sahip olmalarını talep etmektedir.

Savunma ürünlerinin teknik gereklilikleri açısından en yaygın referans dokümanlar Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından geliştirilen Military Standards (MIL-STD) ve Military Specifications (MIL-SPEC) dokümanlarıdır. Özellikle elektronik sistemler, çevresel dayanıklılık testleri, elektromanyetik uyumluluk ve askeri haberleşme ekipmanlarında MIL-STD standartları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar arasında MIL-STD-810 çevresel test standardı, MIL-STD-461 elektromanyetik uyumluluk standardı ve MIL-STD-1472 insan faktörleri standardı en sık karşılaşılan örneklerdir. Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetleri tarafından tedarik edilen birçok sistemde teknik şartnameler doğrudan bu standartlara atıf yapmaktadır. Dolayısıyla ülkeye ihracat yapmak isteyen firmaların ürünlerini yalnızca ticari standartlara değil, ilgili askeri standartlara göre de sertifikalandırmaları gerekebilmektedir.

Savunma elektroniği ve bilgi sistemleri alanında ise siber güvenlik standartları giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle kritik askeri ağlar, komuta-kontrol sistemleri ve savunma yazılımlarında ISO/IEC 27001 standardı temel güvenlik çerçevesi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında NATO ülkelerinde yaygın olarak uygulanan güvenli yazılım geliştirme ve bilgi güvenliği uygulamaları da birçok uluslararası savunma projesinde referans alınmaktadır. Suudi Arabistan'ın son yıllarda siber güvenlik kapasitesini geliştirmeye yönelik politikaları nedeniyle savunma projelerinde bilgi güvenliği ve siber dayanıklılık kriterlerinin ağırlığı giderek artmaktadır.

Havacılık ve uzay sistemlerinde faaliyet gösteren firmalar açısından ilave sertifikasyon gereklilikleri de bulunmaktadır. Uçak parçaları, motor sistemleri, aviyonikler ve bakım-onarım faaliyetlerinde Avrupa Birliği Havacılık Emniyeti Ajansı olan European Union Aviation Safety Agency ve Federal Aviation Administration tarafından yayımlanan standartlar sıklıkla referans alınmaktadır. Özellikle askeri hava araçlarıyla ilişkili çift kullanımlı sistemlerde bu standartlara uygunluk, ürünün kabul edilmesinde önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Savunma sanayi sektöründe tedarik zinciri güvenliği ve sürdürülebilir kalite yönetimi açısından NATO standardizasyon dokümanları da önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar Suudi Arabistan NATO üyesi olmasa da NATO ülkeleriyle yürütülen ortak projeler ve Batılı savunma şirketleriyle gerçekleştirilen iş birlikleri nedeniyle NATO Standardization Agreements (STANAG) dokümanlarına uyum aranmaktadır. Özellikle mühimmat, haberleşme sistemleri, lojistik süreçler ve birlikte çalışabilirlik (interoperability) gerektiren platformlarda STANAG standartları önemli bir referans kaynağı oluşturmaktadır.

Suudi Arabistan'ın yerel düzenlemeleri bakımından ise savunma sanayi ürünleri genel olarak uluslararası askeri standartlara dayanmakla birlikte, bazı elektronik ekipmanlar, enerji sistemleri ve çift kullanımlı ürünlerde ulusal uygunluk değerlendirme süreçleri de uygulanabilmektedir. Bu kapsamda Saudi Standards, Metrology and Quality Organization (SASO) tarafından yürütülen teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirme süreçleri devreye girebilmektedir. Ancak savunma sektöründe ürün kabulünde belirleyici olan unsur çoğu zaman SASO standartlarından ziyade ilgili askeri teknik şartname ve uluslararası savunma standartlarına uygunluktur.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayii sektöründe standartlar sistemi; kalite yönetimi (ISO 9001, AS9100), bilgi güvenliği (ISO/IEC 27001), Amerikan askeri standartları (MIL-STD), havacılık standartları (EASA ve FAA gereklilikleri), NATO standardizasyon dokümanları (STANAG) ve proje bazında belirlenen teknik şartnamelerin birleşiminden oluşan çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Özellikle ülkeye savunma ürünü ihraç etmek veya yerel üretim yatırımı gerçekleştirmek isteyen firmalar açısından yalnızca ticari kalite sertifikalarına sahip olmak yeterli olmayıp, ürünün ait olduğu alt sektöre göre ilgili askeri ve havacılık standartlarına da uyum sağlanması gerekmektedir. Bu durum, Suudi Arabistan savunma pazarında rekabet edebilmenin temel ön koşullarından biri olarak değerlendirilmektedir.

4.11 Sektörde Etiketleme

Suudi Arabistan'da savunma sanayii sektöründe etiketleme (marking and labeling) uygulamaları, genel tüketici ürünlerine yönelik etiketleme kurallarından farklı olarak güvenlik, izlenebilirlik, envanter yönetimi ve ihracat kontrolü amaçları doğrultusunda şekillenmektedir.

Savunma ürünleri, ulusal güvenlik açısından kritik nitelik taşıdıklarından, ürünlerin menşeinin, teknik özelliklerinin, seri numaralarının, üretim bilgilerinin ve nihai kullanıcıya ilişkin kayıtların açık şekilde izlenebilmesini sağlayan özel işaretleme ve tanımlama sistemlerine tabi tutulmaktadır.

Bu kapsamda Suudi Arabistan'da savunma sanayii ürünlerinin etiketlenmesine ilişkin düzenlemeler büyük ölçüde GAMI tarafından yürütülen savunma sanayii mevzuatı, ilgili kullanıcı kurumların teknik şartnameleri ve uluslararası savunma standartları temelinde uygulanmaktadır.

Savunma ürünlerinde etiketleme gerekliliklerinin temel amacı, ürünün yaşam döngüsü boyunca izlenebilirliğinin sağlanmasıdır. Bu nedenle silah sistemleri, mühimmat, elektronik ekipmanlar, radarlar, haberleşme sistemleri, insansız hava araçları ve yedek parçalar üzerinde üretici bilgisi, model numarası, seri numarası, üretim tarihi, parti (batch/lot) numarası ve menşe ülke bilgilerinin kalıcı şekilde işaretlenmesi beklenmektedir. Özellikle bakım-onarım faaliyetlerinin yoğun olduğu savunma projelerinde, her bileşenin ayrı ayrı izlenebilmesini sağlayan tanımlama sistemleri kritik önem taşımaktadır. Bu uygulama, arıza analizlerinin yapılabilmesi, sahadaki ekipmanların takip edilebilmesi ve gerektiğinde ürün geri çağırma süreçlerinin yürütülebilmesi açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Askeri elektronik sistemler ve yüksek teknoloji bileşenlerde etiketleme uygulamaları çoğu zaman uluslararası askeri standartlara dayanmaktadır. Özellikle Amerikan savunma tedarik zincirinde yaygın olarak kullanılan MIL-STD ve MIL-STD-130 standartları, ürünlerin benzersiz kimlik numarası (Unique Item Identification – UII) ile işaretlenmesini öngörmektedir. Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan birçok sistemin Amerikan veya Batı menşeli olması nedeniyle, bu standartlara uygun veri matris kodları, barkod sistemleri ve seri numarası uygulamaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Böylece ürünlerin tedarik zinciri boyunca dijital olarak izlenmesi ve lojistik yönetim sistemlerine entegre edilmesi mümkün olmaktadır.

Savunma sektöründe kullanılan ambalaj ve taşıma etiketleri de özel kurallara tabidir. Özellikle mühimmat, patlayıcı içeren sistemler, piroteknik malzemeler ve tehlikeli kimyasalların taşınmasında uluslararası tehlikeli madde taşımacılığı standartlarına uygun işaretlemeler kullanılmaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler tehlikeli madde sınıflandırmaları, Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) kuralları ve Uluslararası Denizcilik Tehlikeli Yükler Kodu (IMDG Code) hükümleri uygulanabilmektedir. Ürünlerin üzerinde tehlike sınıfı, depolama koşulları, güvenlik uyarıları ve özel taşıma gerekliliklerini gösteren işaretlerin bulunması zorunlu olabilmektedir. Savunma ürünlerinin önemli bir kısmı stratejik veya hassas ekipman kategorisinde değerlendirildiğinden, taşıma etiketlerinde güvenlik sınıflandırmasına ilişkin ilave bilgilerin de yer alması talep edilebilmektedir.

Suudi Arabistan'daki genel ürün etiketleme uygulamalarında Arapça dil kullanımını önemli bir zorunluluk olmakla birlikte, savunma sanayii sektöründe uygulama daha esnektir. Nihai kullanıcıların çoğunlukla askeri veya güvenlik kurumları olması nedeniyle teknik etiketler ve ürün işaretlemeleri büyük ölçüde İngilizce hazırlanabilmektedir. Bununla birlikte bazı sözleşmelerde veya teknik şartnamelerde belirli güvenlik uyarılarının Arapça olarak da belirtilmesi talep edilebilmektedir. Özellikle bakım kılavuzları, depolama talimatları ve güvenlik dokümantasyonunda iki dilli kullanım yaygın olarak görülmektedir.

Savunma sanayii ürünlerinin etiketlenmesinde son yıllarda önem kazanan bir diğer unsur ise yerelleştirme politikalarıdır. Suudi Arabistan'ın savunma harcamalarının önemli bir bölümünü ülke içinde gerçekleştirme hedefi doğrultusunda yürütülen projelerde, yerel üretim oranını gösteren kayıt sistemleri, tedarikçi bilgileri ve yerel içerik doğrulama mekanizmaları da giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle yerel üretim yapan veya ortak girişim kuran şirketlerden, ürünlerin üretim kaynağına ve yerel katkı oranlarına ilişkin bilgileri izlenebilir şekilde kayıt altına almaları beklenmektedir.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan savunma sanayii sektöründe etiketleme uygulamaları klasik ticari ürün etiketlemesinden çok daha kapsamlı bir yapı arz etmektedir. Sistem; ürün kimliklendirmesi, seri numarası ve lot takibi, bakım ve lojistik yönetimi, güvenlik sınıflandırması, tehlikeli madde işaretlemesi ve uluslararası askeri standartlara uyum gibi unsurları içeren çok katmanlı bir izlenebilirlik mekanizması üzerine kuruludur. Özellikle ülkeye savunma ürünü ihraç etmek isteyen firmalar açısından ürünlerin yalnızca teknik gerekliliklere değil, aynı zamanda ilgili askeri standartlarda öngörülen işaretleme ve izlenebilirlik kurallarına uygun şekilde etiketlenmesi, ürün kabul süreçlerinin sorunsuz yürütülebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

4.12 Sektörde Ambalajlama

Suudi Arabistan savunma sanayii sektöründe ambalajlama uygulamaları yalnızca ürünün fiziksel korunmasını amaçlayan bir lojistik faaliyet olarak değil, aynı zamanda güvenlik, izlenebilirlik, operasyonel hazır bulunuşluk ve yaşam döngüsü yönetiminin ayrılmaz bir unsuru olarak ele alınmaktadır.

Savunma ürünleri genellikle yüksek maliyetli, hassas teknolojiler içeren ve zorlu çevresel koşullarda kullanılmak üzere tasarlanmış sistemlerden oluştuğundan, ambalajlama süreçleri uluslararası askeri standartlar, lojistik gereklilikler ve kullanıcı kurumların teknik şartnameleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

Suudi Arabistan'da savunma ürünlerinin kabulü sırasında ürünün teknik özellikleri kadar ambalajlama ve sevkiyat koşullarına uygunluğu da değerlendirme kriterleri arasında yer almakta olup, özellikle Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar Bakanlığı ve diğer güvenlik kurumları tarafından yürütülen projelerde ayrıntılı ambalajlama şartnameleri uygulanabilmektedir.

Savunma sanayii ürünlerinde ambalajlamanın temel amacı, ürünün üretim tesisinden nihai kullanıcıya ulaşıncaya kadar geçen süreçte fiziksel hasarlardan, titreşimlerden, sıcaklık değişimlerinden, nemden, tozdan, elektrostatik etkilerden ve diğer çevresel risklerden korunmasını sağlamaktır. Bu nedenle savunma ürünlerinin ambalajlanmasında ticari ürünlerde kullanılan standart yöntemlerin ötesinde özel koruma sistemleri kullanılmaktadır. Özellikle hassas elektronik ekipmanlar, radar sistemleri, elektro-optik cihazlar, haberleşme ekipmanları ve füze alt sistemleri için darbe emici malzemeler, nem önleyici paketleme sistemleri, vakumlu koruma yöntemleri ve elektrostatik deşarja karşı koruyucu ambalajlar tercih edilmektedir. Böylece ürünün uzun süreli depolama ve taşıma süreçlerinde performans kaybına uğramaması hedeflenmektedir.

Suudi Arabistan'ın coğrafi ve iklimsel koşulları da savunma ürünlerinin ambalajlanmasında dikkate alınan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Ülkede özellikle yüksek sıcaklık, yoğun güneş ışınımı, kum fırtınaları ve düşük nem seviyeleri gibi çevresel faktörler lojistik süreçleri doğrudan etkileyebilmektedir. Bu nedenle ülkeye gönderilen savunma ürünlerinin ambalajlarında yüksek sıcaklığa dayanıklı malzemeler, nem kontrol sistemleri ve toz geçirmez koruyucu çözümler kullanılmaktadır. Özellikle açık alanda depolanabilecek askeri araçlar, mühimmat sistemleri ve elektronik ekipmanlar için çevresel dayanıklılığı artıran özel ambalajlama uygulamaları talep edilebilmektedir.

Savunma sektöründe ambalajlama uygulamaları büyük ölçüde uluslararası askeri lojistik standartlarına dayanmaktadır. Özellikle Amerikan menşeli savunma sistemlerinde kullanılan Military Standard Packaging (MIL-STD) uygulamaları ve askeri paketleme spesifikasyonları birçok projede referans alınmaktadır. Bu standartlar; ambalaj malzemelerinin özelliklerini, ürünün sevkiyat ve depolama sırasında korunmasına yönelik gereklilikleri, işaretleme sistemlerini ve taşıma koşullarını ayrıntılı şekilde düzenlemektedir. Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan birçok platformun Amerikan veya Batı menşeli olması nedeniyle, savunma tedarik projelerinde bu standartlara uyum sıklıkla talep edilmektedir. Özellikle uzun süreli stoklama gerektiren mühimmat ve kritik yedek parçalarda askeri paketleme standartlarının uygulanması önemli bir kabul kriteri olarak değerlendirilmektedir.

Mühimmat, patlayıcı maddeler ve tehlikeli askeri yüklerin ambalajlanmasında ise daha sıkı güvenlik kuralları uygulanmaktadır. Bu ürünler için ambalajların uluslararası tehlikeli madde taşımacılığı düzenlemelerine uygun olması gerekmektedir.

Patlayıcı madde içeren ürünlerde ambalajın dayanıklılığı, yangına karşı koruma özellikleri, şok ve titreşim direnci ile taşıma sırasında oluşabilecek riskleri azaltmaya yönelik teknik tedbirler önem taşımaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler tehlikeli madde sınıflandırmaları, uluslararası hava ve deniz taşımacılığı kuralları ile askeri lojistik standartları birlikte uygulanabilmektedir. Ürünlerin dış ambalajlarında tehlike sınıfı, depolama koşulları ve güvenlik uyarılarının açık şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

Savunma sanayii ürünlerinde ambalajlama aynı zamanda lojistik yönetim ve envanter kontrol süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Bu nedenle ambalajların üzerinde ürün kimlik bilgileri, seri numaraları, parti numaraları, barkodlar, veri matris kodları ve sevkiyat bilgileri yer almaktadır. Bu uygulama sayesinde ürünlerin tedarik zinciri boyunca izlenmesi, depolama alanlarında kolaylıkla tanımlanması ve bakım-onarım süreçlerinde takip edilmesi mümkün olmaktadır. Özellikle yüksek hacimli yedek parça ve mühimmat sevkiyatlarında ambalajlama ile izlenebilirlik sistemleri entegre şekilde çalışmaktadır.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayii sektöründe ambalajlama, ürün koruması, çevresel dayanıklılık, güvenlik, tehlikeli madde yönetimi ve lojistik izlenebilirlik gerekliliklerini bir araya getiren kapsamlı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Savunma ürünlerinin kabulü ve kullanımı açısından ambalajlama yalnızca bir sevkiyat unsuru değil, aynı zamanda sistem güvenilirliği ve operasyonel etkinliğin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Bu nedenle Suudi Arabistan pazarına savunma ürünü ihraç etmek isteyen firmaların, ürünlerinin teknik özellikleri kadar ambalajlama tasarımlarını da ilgili askeri standartlar, çevresel koşullar ve kullanıcı kurumların şartnameleri doğrultusunda planlamaları gerekmektedir. Özellikle hassas elektronik sistemler, mühimmat ve yüksek teknoloji savunma ekipmanlarında uygun ambalajlama uygulamaları, ürün kabul süreçlerinin ve uzun vadeli operasyonel performansın önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

4.13 Lojistik (nakliye süresi, en fazla tercih edilen taşıma modları, güzergahlar v.b.)

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe lojistik faaliyetler, ülkenin geniş coğrafi yapısı, iki farklı denize erişimi (Kızıldeniz ve Basra Körfezi), yüksek savunma harcamaları ve son yıllarda hızlanan yerelleştirme politikaları nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir.

Savunma ürünleri ve askeri ekipmanların tedarik zinciri; denizyolu, havayolu, karayolu ve giderek artan ölçüde demiryolu taşımacılığının entegre biçimde kullanıldığı çok modlu (multimodal) bir sistem üzerine kuruludur.

Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu kapsamında uygulamaya koyduğu Ulusal Ulaştırma ve Lojistik Stratejisi, ülkeyi Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki küresel lojistik merkezlerinden biri haline getirmeyi hedeflemekte olup, savunma sanayi tedarik zincirlerinin de bu altyapı yatırımlarından doğrudan faydalanması beklenmektedir.

Savunma sanayinde ithal edilen ağır silah sistemleri, zırhlı araçlar, füze sistemleri, radarlar ve askeri platformların büyük bölümü denizyolu ile ülkeye giriş yapmaktadır.

Basra Körfezi kıyısındaki Dammam bölgesinde bulunan King Abdulaziz Port ile Kızıldeniz kıyısındaki Cidde Limanı savunma ekipmanlarının giriş yaptığı başlıca limanlardır.

Avrupa'dan gelen askeri ekipmanların önemli kısmı Akdeniz-Süveyş Kanalı-Kızıldeniz güzergâhını kullanarak Cidde'ye ulaşırken, ABD ve Asya kaynaklı sevkiyatların önemli bölümü Basra Körfezi üzerinden Dammam limanına yönlendirilmektedir.

Ağır ve hacimli askeri sistemlerde denizyolu taşımacılığı maliyet avantajı nedeniyle tercih edilmekte olup, transit süreleri Avrupa limanlarından yaklaşık 15-25 gün, ABD Doğu Kıyısı'ndan 25-40 gün ve Doğu Asya limanlarından ise 20-35 gün arasında değişebilmektedir.

Yüksek değerli, hassas veya acil ihtiyaç duyulan savunma ekipmanlarında ise havayolu taşımacılığı öne çıkmaktadır. Özellikle yedek parçalar, elektronik harp sistemleri, hassas mühimmat bileşenleri ve bakım-onarım faaliyetlerinde kullanılan kritik ekipmanlar genellikle hava kargo ile taşınmaktadır. Bu kapsamda King Khalid International Airport ve King Abdulaziz International Airport savunma lojistiğinin temel hava taşımacılığı merkezleri konumundadır. Avrupa'dan yapılan hava sevkiyatlarında teslim süreleri genellikle 1-3 gün, Kuzey Amerika'dan 2-5 gün ve Doğu Asya'dan 2-6 gün arasında gerçekteşmektedir. Ancak yüksek maliyet nedeniyle havayolu yalnızca kritik ihtiyaçlar için kullanılmaktadır.

Ülke içerisindeki savunma sanayi lojistiğinde en yaygın taşıma modu karayoludur. Suudi Arabistan'ın 70.000 kilometreden fazla asfalt yol ağı, askeri üsler, üretim tesisleri, bakım merkezleri ve limanlar arasında hızlı bağlantı sağlamaktadır. Özellikle Riyad, Dammam, Jubail, Yanbu ve Cidde arasında uzanan otoyol koridorları savunma sanayi ürünlerinin iç dağıtımında kritik rol üstlenmektedir.

Yerel üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı Riyad bölgesi ile Doğu Eyaleti'ndeki sanayi kümeleri arasındaki taşımalarda karayolu hâlen baskın taşıma modu olarak kullanılmaktadır. Karayolu taşımacılığı, esnekliği ve kapıdan kapıya teslimat imkânı nedeniyle savunma sanayi şirketleri tarafından tercih edilmektedir.

Son yıllarda Suudi Arabistan demiryolu altyapısını da savunma ve sanayi lojistiğine entegre etmeye başlamıştır. Özellikle Dammam Limanı ile Riyad Kuru Limanı arasındaki yük koridoru, konteyner ve ağır sanayi yüklerinin daha düşük maliyetle taşınmasını sağlamaktadır. Saudi Railways (SAR) tarafından işletilen yük hatları Dammam, Jubail, Ras Al-Khair, Riyad, Hail ve Qurayyat gibi stratejik sanayi merkezlerini birbirine bağlamakta ve limanlardan gelen yüklerin iç bölgelere aktarımını hızlandırmaktadır. Savunma sanayinde kullanılan büyük hacimli üretim girdileri ve ağır ekipmanlar için demiryolu taşımacılığının önemi giderek artmaktadır. 2026 yılında başlatılan yeni lojistik koridorlar sayesinde Basra Körfezi limanları ile iç bölgeler ve Kızıldeniz limanları arasında entegre demiryolu-karayolu taşımacılığı daha etkin hale gelmiştir.

Savunma sanayinin yerleştirilmesine yönelik politikalar doğrultusunda Riyad, Dammam, Jubail ve Ras Al-Khair bölgeleri lojistik açıdan stratejik merkezler haline gelmiştir. Özellikle Riyad, hem savunma üretim tesislerinin yoğunlaşması hem de kuru liman altyapısı sayesinde ülkenin ana lojistik merkezi konumundadır. Dammam ve Jubail ise liman altyapıları, petrokimya tesisleri ve ağır sanayi kümeleri nedeniyle savunma üretim zincirinin ithalat kapısı işlevini görmektedir. Ras Al-Khair bölgesi ise gemi inşa, deniz platformları ve askeri denizcilik sanayii açısından önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayi lojistiği, denizyolu ile gerçekteştirilen uluslararası ağır ekipman taşımacılığı, havayolu ile sağlanan kritik ve yüksek değerli sevkiyatlar, karayolu ile yürütölen iç dağıtım faaliyetleri ve giderek güçlenen demiryolu bağlantılarının oluşturduğu entegre bir yapıya sahiptir. Ülkenin lojistik altyapısına yönelik yatırımlar ve 2030 Vizyonu çerçevesinde geliştirilen yeni koridorlar, savunma sanayi tedarik zincirlerinin maliyetlerini düşürmekte, teslim sürelerini kısaltmakta ve Suudi Arabistan'ın bölgesel savunma üretim merkezi olma hedefini desteklemektedir.

4.14 Dağıtım Kanalları

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe dağıtım kanalları, sivil sektörlerde görülen geleneksel dağıtım modellerinden farklı olarak büyük ölçüde devlet kontrollü, proje bazlı ve güvenlik odaklı bir yapı göstermektedir.

Savunma ürünlerinin nihai müşterileri ağırlıklı olarak Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Muhafızlar, Kraliyet Muhafızları ve diğer güvenlik kurumlarıdır. Bu nedenle dağıtım süreci, doğrudan kamu alımları, devlet tarafından yürütülen tedarik programları ve uzun vadeli stratejik sözleşmeler üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Suudi Arabistan'da savunma tedarik süreçlerinin koordinasyonunda temel kurum, askeri satın alma ve yerelleştirme politikalarından sorumlu olan GAMI'dir. GAMI'nin geliştirdiği savunma tedarik sistemi, askeri kurumların satın alma gücünü merkezi biçimde yönetmeyi ve yerel üreticileri tedarik zincirine entegre etmeyi amaçlamaktadır.

Savunma sanayi ürünlerinin ülkeye girişinde ilk dağıtım kanalı uluslararası ana yükleniciler (Original Equipment Manufacturers-OEM) üzerinden işlemektedir. ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Güney Kore ve Türkiye gibi ülkelerdeki savunma üreticileri, Suudi Arabistan'daki kamu kurumlarıyla doğrudan veya yerel ortakları aracılığıyla sözleşme yapmaktadır. Büyük ölçekli savunma sistemlerinde ürünler genellikle üreticiden doğrudan son kullanıcı kuruma teslim edilmekte, aracı distribütör kullanımı oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu model özellikle savaş uçakları, hava savunma sistemleri, radarlar, deniz platformları ve füze sistemlerinde yaygındır. Son yıllarda ise yabancı üreticilerin yerel ortaklıklar ve ortak girişimler kurarak dağıtım süreçlerini Suudi Arabistan içerisinde yürütmeleri teşvik edilmektedir.

İkinci önemli dağıtım kanalı, yerelleştirme politikaları kapsamında oluşturulan ortak girişimler ve lisanslı üretim tesisleridir. Özellikle SAMI, yabancı savunma şirketleriyle kurduğu ortaklıklar sayesinde hem üretici hem de dağıtım merkezi işlevi görmektedir. Bu modelde yabancı üreticiler teknoloji transferi yapmakta, belirli bileşenler veya nihai ürünler Suudi Arabistan'da üretilmekte ve ardından doğrudan askeri kullanıcılara teslim edilmektedir. Böylece ithalatçı–distribütör–son kullanıcı zinciri kısalmakta, yerel katma değer artırılmaktadır. Özellikle kara araçları, savunma elektroniği, bakım-onarım hizmetleri ve mühimmat üretiminde bu dağıtım modeli giderek yaygınlaşmaktadır.

Savunma sanayisinde son yıllarda öne çıkan üçüncü dağıtım kanalı ise yerel tedarikçi ağlarıdır. GAMI tarafından oluşturulan "Military Industries Supply Chain" programı kapsamında yüzlerce yerel üretici, alt yüklenici ve hizmet sağlayıcı savunma sanayi tedarik zincirine dahil edilmektedir. Bu sistemde ana yüklenici firmalar, ihtiyaç duydukları parçaları, alt sistemleri ve mühendislik hizmetlerini yerel şirketlerden temin etmektedir. Böylece dağıtım kanalı yalnızca nihai ürünün tesliminden ibaret olmayıp, çok katmanlı bir sanayi ekosistemine dönüşmektedir. GAMI tarafından tanımlanan onlarca yatırım ve tedarik fırsatı, özellikle metal işleme, elektronik bileşenler, kompozit malzemeler, bakım-onarım hizmetleri ve lojistik destek alanlarında faaliyet gösteren yerel firmaların savunma sektörüne entegrasyonunu hedeflemektedir. Ayrıca GAMI tarafından kurulan dijital "Military Industry Marketplace" platformu, yerli ve yabancı firmalar ile tedarikçileri bir araya getiren elektronik bir dağıtım ve eşleştirme kanalı olarak kullanılmaktadır.

Coğrafi açıdan değerlendirildiğinde savunma sanayi dağıtım ağının merkezi Riyad'dır. Riyad, hem karar alma mekanizmalarının hem de birçok savunma üretim tesisinin bulunduğu merkez olarak dağıtım zincirinin ana düğümünü oluşturmaktadır. Doğu Bölgesi'nde yer alan Dammam, Jubail ve Ras Al-Khair limanları ithal savunma ekipmanlarının giriş noktaları olarak işlev görürken, Cidde limanı özellikle Avrupa kaynaklı sevkiyatlarda önemli rol üstlenmektedir. Bu limanlardan gelen ekipmanlar Riyad'daki askeri lojistik merkezlerine, bakım tesislerine veya doğrudan askeri birliklere sevk edilmektedir. Böylece savunma sanayi dağıtım sistemi; limanlar, askeri lojistik üsleri, üretim tesisleri ve son kullanıcı kurumlar arasında çok katmanlı bir ağ şeklinde faaliyet göstermektedir.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe dağıtım kanalları dört temel yapıdan oluşmaktadır: (i) yabancı ana yüklenicilerden devlet kurumlarına yapılan doğrudan teslimatlar, (ii) SAMI ve benzeri ortak girişimler aracılığıyla gerçekleştirilen yerel üretim ve dağıtım mekanizmaları, (iii) GAMI tarafından geliştirilen yerel tedarikçi ve alt yüklenici ağları ve (iv) dijital tedarik platformları üzerinden yürütülen sanayi eşleştirme sistemleri. 2030 Vizyonu kapsamında savunma harcamalarının %50'sinden fazlasının yerelleştirilmesi hedefi doğrultusunda, dağıtım kanallarının ağırlık merkezinin giderek ithalat odaklı yapıdan yerel üretim ve yerel tedarik zinciri odaklı yapıya kaydığı görülmektedir.

4.15 E-Ticaret (Sınır Ötesi E-Ticaret/E-İhracat)

4.15.1 Ülkedeki Pazaryerleri

4.15.2 Özel Günler, Bayramlar v.b.

4.15.3 En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları

4.15.4 E-Ticaretteki Gümrük Vergileri ve Muafiyetleri

4.15.5 E-Ticarete Yönelik Düzenlemeler

4.15.6 E-Ticarete Yönelik Lojistik Hizmetleri (Hızlı kargo ve sipariş karşılama hizmetleri (fulfillment) sunan firmalar v.b.)

Savunma sanayi sektöründe "e-ticaret" kavramı, tüketici ürünlerinde olduğu gibi internet üzerinden doğrudan silah veya askeri sistem satışı anlamına gelmemektedir. Suudi Arabistan'da savunma ürünlerinin ticareti sıkı lisanslama, güvenlik ve ihracat kontrol rejimlerine tabi olduğundan, e-ticaret daha çok dijital tedarik yönetimi (e-procurement), elektronik ihale sistemleri, tedarikçi platformları ve sanayi iş birliği portalları şeklinde gelişmektedir. Bu nedenle sektördeki dijitalleşme; ürün satışından ziyade tedarik zinciri yönetimi, yerli tedarikçi bulma, ihale süreçlerinin yürütülmesi ve savunma sanayi firmalarının eşleştirilmesi üzerine odaklanmaktadır.

Suudi Arabistan'ın savunma sanayi düzenleyici kurumu GAMI tarafından geliştirilen yukarıda da detayları verilmiş olan "Military Industry Marketplace (MIM)" bu alandaki en önemli dijital platformlardan biridir. MIM, savunma sektöründe faaliyet gösteren yerli ve yabancı şirketleri, lisanslı tedarikçileri ve ana yüklenicileri dijital ortamda bir araya getirmektedir. Platform sayesinde yatırım fırsatları, yerleştirme projeleri ve tedarik ihtiyaçları elektronik ortamda yayımlanmakta; yabancı savunma üreticileri ile Suudi tedarikçiler arasında eşleştirme yapılabilmektedir. Böylece savunma sektöründe geleneksel yüz yüze tedarik süreçleri yerini giderek daha fazla dijital iş geliştirme ve elektronik tedarik mekanizmalarına bırakılmaktadır.

Savunma sanayi alanında faaliyet gösteren firmalar için bir diğer önemli dijital yapı ise Military Industries Unified Portal sistemidir. Bu portal üzerinden şirketler askeri üretim lisansları, standartlar, teknik spesifikasyonlar, yerleştirme programları ve sanayi geliştirme hizmetlerine erişebilmektedir. Portal, savunma sanayi ekosistemindeki tüm paydaşları tek bir dijital altyapıda toplamakta ve bürokratik işlemleri elektronik ortama taşımaktadır.

Suudi Arabistan'ın savunma sanayinde yerleştirme hedefleri doğrultusunda dijital B2B (işletmeden işletmeye) ticaret platformlarının da önemi artmaktadır. Özellikle sanayi ürünleri, elektronik bileşenler, metal işleme ürünleri, kompozit malzemeler ve mühendislik hizmetleri gibi savunma üretiminde kullanılan girdilerin tedarikinde ülke genelinde faaliyet gösteren B2B platformlar kullanılmaktadır. Bu platformlar savunma sektörüne özel olmamakla birlikte, savunma sanayi tedarik zincirine dahil olan yerel üreticilerin dijital ortamda görünürlük kazanmasını sağlamaktadır.

Savunma sanayinde e-ticaret uygulamalarının en hızlı gelişen alanlarından biri de elektronik ihale (e-tendering) sistemleridir. Suudi Arabistan'da kamu alımları giderek dijitalleşmekte; tedarikçi kayıtları, teklif sunumu, sözleşme yönetimi ve satın alma süreçleri elektronik platformlar üzerinden yürütülmektedir. Savunma projelerinde güvenlik gerekçeleriyle birçok süreç kapalı sistemlerde gerçekleştirilse de, özellikle alt yüklenici seçimi, yerli tedarikçi geliştirme ve sanayi katılım programlarında dijital ihale yöntemlerinin kullanımı yaygınlaşmaktadır.

Suudi Arabistan savunma sanayisinde e-ticaretin temel işlevi nihai ürün satışı değil, "dijital savunma tedarik zinciri yönetimi"dir. Bu model; lisanslı üreticilerin dijital ortamda eşleştirilmesi, yerli tedarikçilerin ana yüklenicilere erişiminin kolaylaştırılması, yerleştirme projelerinin duyurulması, elektronik ihale süreçlerinin yürütülmesi ve savunma sanayi ekosistemindeki bilgi akışının hızlandırılması amaçlarına hizmet etmektedir. Özellikle Vizyon 2030 kapsamında savunma harcamalarının %50'sinden fazlasının yerleştirilmesi hedefi dikkate alındığında, dijital tedarik platformlarının önümüzdeki yıllarda savunma sanayi ekosisteminin temel dağıtım ve iş geliştirme kanallarından biri haline gelmesi beklenmektedir.

4.16 Tanıtım ve Pazarlama

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, tüketici odaklı sektörlerden farklı olarak kurumsal müşterilere (B2G ve B2B) yönelik yürütülmektedir.

Sektörün temel müşterileri; Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar, İçişleri Bakanlığı, güvenlik kurumları ve yabancı devletlerin savunma kuruluşlarıdır. Bu nedenle pazarlama faaliyetleri reklam kampanyalarından ziyade uluslararası fuarlar, resmi heyet ziyaretleri, hükümetler arası görüşmeler, sanayi iş birliği programları, teknoloji gösterimleri ve stratejik ortaklıklar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Özellikle Vizyon 2030 kapsamında savunma harcamalarının %50'sinin yerleştirilmesi hedefi doğrultusunda, pazarlama faaliyetleri yalnızca ürün satışına değil, teknoloji transferi, ortak üretim ve yatırım çekme amaçlarına da hizmet etmektedir.

Suudi Arabistan'ın savunma sanayindeki en önemli tanıtım platformu, detayları yukarıdaki başlıklarda da verilmiş olan Riyad'da düzenlenen World Defense Show (WDS) olarak bilinen uluslararası savunma fuarıdır. GAMI tarafından organize edilen bu etkinlik, kara, hava, deniz, uzay ve güvenlik alanlarındaki savunma teknolojilerini tek çatı altında buluşturmaktadır. WDS, Suudi Arabistan'ın savunma sektörünü küresel ölçekte tanıtmak, yabancı yatırımcıları çekmek ve yerel firmaları uluslararası tedarik zincirlerine entegre etmek amacıyla kullanılmaktadır.

2026 organizasyonunda yaklaşık 1.500'e yakın katılımcı firma, 500'den fazla resmi heyet ve 130 binden fazla ziyaretçi yer almış; etkinlik sırasında milyarlarca dolarlık satın alma sözleşmesi ve iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu durum, fuarın yalnızca bir tanıtım aracı değil aynı zamanda savunma sanayi için doğrudan bir pazarlama ve satış platformu niteliği taşıdığını göstermektedir.

Savunma sektöründe pazarlamanın ikinci temel unsuru uluslararası savunma fuarlarına katılımıdır. Suudi savunma şirketleri ve kamu kurumları düzenli olarak Abu Dabi'deki International Defence Exhibition and Conference (IDEX), Paris'teki Eurosatory, Londra'daki DSEI ve İstanbul'daki IDEF gibi uluslararası organizasyonlarda yer almaktadır. Bu etkinlikler aracılığıyla Suudi Arabistan, hem yerli üretim kabiliyetlerini tanıtmakta hem de yabancı üreticilerle ortak üretim ve teknoloji transferi anlaşmaları geliştirmektedir. Özellikle son yıllarda Riyad yönetimi, savunma sanayi pazarlamasını uluslararası ortaklıklar ve sanayi iş birliği projeleri üzerine inşa etmektedir.

Sektörde öne çıkan bir diğer pazarlama yöntemi, devlet destekli kurumsal markalaşma faaliyetleridir. Özellikle SAMI, Suudi savunma sanayisinin ulusal şampiyon şirketi olarak uluslararası pazarlama faaliyetlerinin merkezinde yer almaktadır. Şirket, fuarlar, teknoloji gösterimleri, ürün lansmanları ve uluslararası iş geliştirme programları aracılığıyla kara sistemleri, havacılık, savunma elektroniği ve deniz sistemleri alanlarındaki yeteneklerini tanıtmaktadır. WDS 2026 kapsamında SAMI'nin 60'tan fazla yerli ürün ve teknolojik çözümü sergilemesi, Suudi Arabistan'ın savunma sanayisini küresel pazarlarda görünür hale getirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Dijital pazarlama uygulamaları da son yıllarda önem kazanmıştır. GAMI tarafından geliştirilen dijital savunma sanayi platformları, yatırım fırsatları, tedarik ihtiyaçları, yerelleştirme projeleri ve lisanslama süreçlerinin uluslararası firmalara duyurulmasını sağlamaktadır. Bunun yanında savunma şirketleri kurumsal internet siteleri, dijital kataloglar, çevrim içi ürün tanıtımları, sanal fuarlar ve profesyonel iş ağları aracılığıyla potansiyel müşterilere ulaşmaktadır. Ancak güvenlik ve gizlilik gereklilikleri nedeniyle dijital pazarlama faaliyetleri sivil sektörlerdeki kadar açık ve geniş kapsamlı yürütülmemektedir.

4.17 Sektörde Tüketici /Alıcı Tercihleri ve Son Trendler

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe "tüketici" kavramı, bireysel kullanıcıları değil; Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Muhafızlar, Kraliyet Muhafızları ve diğer güvenlik kurumlarını ifade etmektedir. Bu nedenle satın alma kararları fiyat odaklı değil; ulusal güvenlik ihtiyaçları, operasyonel etkinlik, teknolojik üstünlük, yerelleştirme katkısı ve uzun vadeli sürdürülebilirlik kriterlerine göre şekillenmektedir.

Son yıllarda Suudi savunma alıcılarının tercihleri, yalnızca platform satın alma yaklaşımından çıkarak teknoloji transferi, yerel üretim, bakım-onarım kabiliyeti ve yerel tedarik zinciri geliştirme gibi unsurları da içeren daha kapsamlı bir modele dönüşmüştür. GAMI tarafından açıklanan verilere göre askeri harcamalarda yerelleştirme oranı 2024 yılı sonunda %24,89'a ulaşmış olup, 2030 yılı için %50'nin üzerine çıkılması hedeflenmektedir. Bu durum, satın alma kararlarında yerel içerik ve teknoloji transferi şartlarının giderek daha belirleyici hale geldiğini göstermektedir.

Savunma alıcılarının en önemli tercih kriterlerinden biri, tedarik edilen sistemlerin Suudi Arabistan'da bakım, onarım ve modernizasyonunun yapılabilmesidir. Geçmişte ağırlıklı olarak hazır alım modeli uygulanırken, günümüzde satın alma süreçlerinde yerel bakım-onarım (MRO) kapasitesi oluşturulması temel beklentiler arasında yer almaktadır.

Özellikle hava araçları, füze sistemleri, radarlar ve zırhlı araçlarda uzun vadeli lojistik destek sağlayabilen üreticiler rekabet avantajı elde etmektedir. Bu nedenle uluslararası firmaların önemli bir bölümü Suudi Arabistan'da ortak girişimler kurmakta veya yerel üretim tesisleri açmaktadır.

Son dönemde gözlenen en önemli eğilimlerden biri insansız sistemlere yönelik talep artışıdır. Özellikle bölgesel güvenlik tehditleri, sınır güvenliği ihtiyaçları ve modern savaş doktrinleri nedeniyle insansız hava araçları (İHA), insansız kara araçları ve otonom sistemler satın alma planlarında öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Suudi Arabistan yalnızca bu sistemleri ithal etmek istememekte, aynı zamanda ülkede geliştirilmesini ve üretilmesini de hedeflemektedir. Bu doğrultuda GAMI tarafından İHA geliştirme ve üretimine yönelik lisanslar verilmekte, yerli üretim projeleri desteklenmektedir.

Bir diğer önemli trend, savunma elektroniği ve siber güvenlik çözümlerine yönelik talebin hızla artmasıdır. Geleneksel silah sistemlerinin yanı sıra komuta-kontrol sistemleri, elektronik harp çözümleri, yapay zekâ destekli analiz sistemleri, veri güvenliği uygulamaları ve entegre savaş yönetim sistemleri satın alma kararlarında daha fazla ağırlık kazanmaktadır. World Defense Show 2026 kapsamında gerçekleştirilen oturumlarda da yapay zekâ, siber güvenlik, uzay teknolojileri ve yeni nesil savunma teknolojilerinin Suudi Arabistan'ın öncelikli yatırım alanları arasında olduğu vurgulanmıştır.

Savunma alıcılarının tercihlerini etkileyen bir diğer unsur ise sistemler arası entegrasyon ve birlikte çalışabilirliktir (interoperability). Suudi Arabistan, envanterinde ABD, Avrupa ve farklı ülkelerden tedarik edilmiş çok sayıda platform bulundurduğu için yeni alınacak sistemlerin mevcut altyapıyla uyumlu olmasına büyük önem vermektedir. Bu nedenle entegre hava savunma sistemleri, ağ merkezli harekât çözümleri ve müşterek operasyon kabiliyeti sağlayan teknolojiler ön plana çıkmaktadır. Özellikle füze savunma sistemleri, hava savunma radarları ve entegre komuta-kontrol çözümlerinde bu yaklaşım belirgin şekilde görülmektedir.

Son yıllarda satın alma davranışlarında dikkat çeken bir diğer değişim, yalnızca ürün değil "endüstriyel ortaklık" satın alma yaklaşımının güçlenmesidir. Savunma makamları artık bir platformun teknik özelliklerinin yanı sıra sağlayacağı yerel istihdam, teknoloji transferi, eğitim programları, Ar-Ge faaliyetleri ve yerli tedarik zincirine katkısını da değerlendirmektedir. World Defense Show ve benzeri organizasyonlarda gerçekleştirilen görüşmelerde öne çıkan konuların başında da yerel tedarik zincirlerinin geliştirilmesi ve uluslararası ortaklıklar gelmektedir.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayisinde alıcı tercihleri; teknoloji transferi, yerel üretim katkısı, bakım-onarım kapasitesi, insansız sistemler, savunma elektroniği, siber güvenlik, yapay zekâ uygulamaları ve sistem entegrasyonu ekseninde şekillenmektedir. 2026 itibarıyla sektördeki en güçlü trendler; yerelleştirme odaklı tedarik politikaları, İHA ve otonom sistem yatırımları, savunma elektroniği ve siber güvenlik çözümlerinin yükselişi, yapay zekâ destekli savunma teknolojileri ile uluslararası ortak üretim modellerinin yaygınlaşmasıdır. Bu eğilimler, Suudi Arabistan'ın yalnızca savunma ekipmanı satın alan bir ülke olmaktan çıkıp bölgesel bir savunma teknolojileri ve üretim merkezi olma hedefini desteklemektedir.

4.18 Sektörde Vergiler (gümrük vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, ilave gümrük vergisi, anti dumping vergisi v.b.)

Suudi Arabistan'da savunma sanayi sektörüne yönelik vergi ve gümrük uygulamaları, ülkenin savunma kabiliyetlerini geliştirme, yerli üretimi teşvik etme ve stratejik tedarik zincirlerini destekleme hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Savunma ürünleri ve askeri ekipmanlar, sivil ticari ürünlerden farklı olarak özel izin, lisans ve kamu otoritesi onaylarına tabi olmakla birlikte, vergi uygulamaları bakımından genel dış ticaret ve yatırım rejiminin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Savunma sanayinde ithal edilen ürünlere uygulanan gümrük vergileri, ürünün niteliğine ve KİK Ortak Gümrük Tarifesi kapsamındaki sınıflandırmasına göre değişmektedir. Genel olarak KİK ülkelerinde uygulanan ortak dış tarife oranı %5 olmakla birlikte, savunma ve güvenlik amaçlı ithalatlarda nihai kullanıcı bir kamu kurumu ise çeşitli muafiyetler veya istisnalar uygulanabilmektedir. Özellikle Savunma Bakanlığı, Milli Muhafızlar ve diğer devlet güvenlik kurumları tarafından gerçekleştirilen doğrudan askeri alımlarda gümrük vergisinden muafiyet sağlanabilmektedir. Buna karşılık özel sektör tarafından yürütülen savunma üretimi faaliyetlerinde kullanılan ithal girdiler, bileşenler ve makineler için ürün bazında farklı gümrük uygulamaları söz konusu olabilmektedir.

Katma Değer Vergisi (KDV), Suudi Arabistan'da 2018 yılında %5 oranıyla uygulanmaya başlanmış, Temmuz 2020 itibarıyla oran %15'e yükseltilmiştir. Günümüzde savunma sanayi sektöründe gerçekleştirilen mal ve hizmet teslimleri de genel kural olarak %15 KDV'ye tabidir. Ancak devlet kurumlarına yapılan bazı savunma tedarik işlemlerinde sözleşmenin niteliğine göre farklı uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle devlet kurumlarıyla yapılan büyük savunma projelerinde KDV'nin mali etkisi sözleşme yapısına göre değişebilmektedir. Yerel üreticiler açısından ithal edilen girdilerde ödenen KDV'nin mahsup edilmesi mümkündür.

Suudi Arabistan'da Türkiye'de uygulanan anlamdaki Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) sistemi bulunmamaktadır. Bunun yerine belirli ürün gruplarında "Excise Tax" adı verilen seçici tüketim vergileri uygulanmaktadır. Ancak bu vergiler enerji içecekleri, gazlı içecekler, tütün ürünleri ve benzeri tüketim mallarını kapsamakta olup savunma sanayi ürünlerine uygulanmamaktadır. Bu nedenle savunma ekipmanları, silah sistemleri, radarlar, askeri araçlar veya savunma elektroniği ürünleri için özel bir tüketim vergisi yükümlülüğü bulunmamaktadır.

İlave Gümrük Vergisi (Additional Customs Duty) uygulaması ise Suudi Arabistan'da Türkiye'deki kadar yaygın bir dış ticaret politikası aracı değildir. Ülke, KİK ortak gümrük sistemi çerçevesinde hareket etmekte ve savunma sanayi ürünleri için genel bir ilave gümrük vergisi rejimi uygulamamaktadır. Bununla birlikte stratejik sektörlerin korunması amacıyla belirli ürün gruplarında dönemsel düzenlemeler yapılabilmekte, ancak savunma sanayinde devlet alımlarının baskın rolü nedeniyle bu tür uygulamalar sınırlı kalmaktadır.

Anti-damping ve telafi edici vergi uygulamaları bakımından Suudi Arabistan, KİK Ticaret Çözümleri Kurumu aracılığıyla ortak bir ticaret savunma mekanizması yürütmektedir. KİK ülkeleri, yerli sanayiyi korumak amacıyla dampingli ithalat veya sübvansiyonlu ürünlere karşı anti-damping ve telafi edici vergiler uygulayabilmektedir. Ancak bugüne kadar savunma sanayii ürünleri, bu tür önlemlerin yoğun olarak uygulandığı sektörler arasında yer almamıştır. Bunun temel nedeni, savunma ürünlerinin ticari piyasalardan ziyade hükümetler arası anlaşmalar ve özel lisans süreçleri yoluyla tedarik edilmesidir.

Savunma sanayi sektöründe faaliyet gösteren yabancı yatırımcılar açısından kurumlar vergisi de önem taşımaktadır. Suudi Arabistan'da yabancı sermayeli şirketler için kurumlar vergisi oranı %20'dir. Yerli ve GCC sermayeli şirketler ise genel olarak Zekât sistemine tabidir. Savunma sektöründe kurulan ortak girişimlerde şirket ortaklık yapısına bağlı olarak hem kurumlar vergisi hem de zekât yükümlülükleri birlikte ortaya çıkabilmektedir.

Son yıllarda Suudi Arabistan'ın savunma sanayinde yerelleştirme hedefleri doğrultusunda çeşitli yatırım teşvikleri uygulanmaktadır. Özellikle teknoloji transferi sağlayan, yerel üretim gerçekleştiren veya stratejik savunma projelerine katkı sunan yatırımlar için sanayi arazisi tahsisi, finansman desteği, yatırım teşvikleri ve bazı gümrük kolaylıkları sağlanabilmektedir. Bu uygulamalar doğrudan vergi muafiyeti şeklinde olmasa da yatırım maliyetlerini azaltarak sektörün rekabet gücünü artırmaktadır.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe temel mali yükümlülükler %15 Katma Değer Vergisi, ithal ürünlerde genel olarak %5 seviyesindeki GCC Ortak Gümrük Tarifesi ve yabancı sermayeli şirketler için %20 kurumlar vergisinden oluşmaktadır. Savunma ürünlerine yönelik özel tüketim vergisi bulunmamakta, ilave gümrük vergisi uygulamaları sınırlı kalmakta ve anti-damping önlemleri ise daha çok ticari sanayi ürünlerine yönelik uygulanmaktadır. Buna karşılık stratejik savunma projelerinde kamu kurumlarına tanınan gümrük muafiyetleri ve yerelleştirme teşvikleri sektörün mali yapısını önemli ölçüde etkilemektedir.

4.19 Varsa Sektöre Yönelik ve Genel Tarife Dışı Engeller

Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe dış ticareti etkileyen engeller, gümrük vergilerinden ziyade tarife dışı önlemler ve düzenleyici gereklilikler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Savunma ürünlerinin stratejik niteliği nedeniyle sektörde uygulanan tarife dışı engeller, hem ulusal güvenlik kaygılarından hem de ülkenin savunma sanayisini yerelleştirme politikalarından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda lisanslama yükümlülükleri, güvenlik izinleri, yerel içerik şartları, teknoloji transferi gereklilikleri, sertifikasyon süreçleri, kamu alım kuralları ve yatırım kısıtlamaları savunma sektöründeki başlıca tarife dışı engeller arasında yer almaktadır.

Savunma sektöründe karşılaşılan en önemli tarife dışı engel, lisanslama ve izin süreçleridir. Suudi Arabistan'da askeri malzeme, silah sistemleri, mühimmat, radar, elektronik harp sistemleri ve çift kullanımlı (dual-use) ürünlerin ithalatı, ihracatı, üretimi ve dağıtımını sıkı şekilde düzenlenmektedir.

Bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için öncelikle GAMI tarafından verilen lisansların alınması gerekmektedir. Lisans süreçleri teknik yeterlilik, güvenlik incelemesi, ortaklık yapısı ve faaliyet alanı bakımından ayrıntılı değerlendirmeleri içermektedir. Bu durum özellikle pazara yeni girmek isteyen yabancı firmalar açısından önemli bir giriş engeli oluşturmaktadır.

İkinci önemli tarife dışı engel, yerelleştirme (localization) ve yerel içerik gereklilikleridir. Suudi Arabistan'ın Vizyon 2030 hedefleri doğrultusunda savunma harcamalarının en az %50'sinin yerelleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle savunma tedarik projelerinde yabancı firmalardan yalnızca ürün satmaları değil, aynı zamanda teknoloji transferi gerçekleştirmeleri, yerel üretim kurmaları, yerel tedarikçilerle çalışmaları ve Suudi personel istihdam etmeleri beklenmektedir. Özellikle büyük ölçekli savunma ihalelerinde yerel katkı oranı, değerlendirme kriterlerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, doğrudan ihracat yapmak isteyen şirketler açısından önemli bir rekabet bariyeri oluştururken, yerel ortaklık kurabilen firmalar için avantaj yaratmaktadır.

Savunma sanayinde teknoloji transferi ve fikri mülkiyet paylaşımına yönelik beklentiler de önemli bir tarife dışı engel olarak değerlendirilmektedir. Suudi makamları birçok büyük savunma tedarik programında yalnızca ürün alımını değil, üretim bilgisinin, mühendislik yeteneklerinin ve bakım-onarım teknolojilerinin ülkeye aktarılmasını talep etmektedir. Özellikle havacılık, savunma elektroniği, füze sistemleri ve insansız sistemler alanlarında yabancı üreticilerden ortak üretim veya lisanslı üretim modellerine katılmaları beklenmektedir. Teknoloji paylaşımına sıcak bakmayan üreticiler, kamu alımlarında dezavantaj yaşayabilmektedir.

Kamu alım sistemi de sektöre özgü önemli bir tarife dışı engel niteliği taşımaktadır. Savunma sanayisinde alımların büyük bölümü devlet kurumları tarafından gerçekleştirildiğinden, satın alma süreçleri ticari piyasa koşullarından farklı işlemektedir. İhalelerde güvenlik yeterlilikleri, stratejik ortaklıklar, yerelleştirme katkısı ve siyasi ilişkiler teknik ve mali kriterlerle birlikte değerlendirilmektedir. Bu nedenle uluslararası standartlarda rekabetçi bir ürün sunmak tek başına sözleşme kazanmak için yeterli olmayabilmektedir.

Sertifikasyon ve teknik uygunluk gereklilikleri de savunma sektöründe önemli bir giriş engeli oluşturmaktadır. Savunma ekipmanlarının askeri standartlara, güvenlik gerekliliklerine ve operasyonel şartnamelere uygunluğunun kanıtlanması gerekmektedir. Özellikle NATO standartlarına göre üretilen ürünler belirli avantajlara sahip olmakla birlikte, Suudi Arabistan çoğu zaman kendi operasyonel ihtiyaçlarına yönelik ilave testler ve doğrulama süreçleri talep etmektedir. Bu durum pazara giriş süresini ve maliyetleri artırabilmektedir.

Yabancı yatırımlara ilişkin düzenlemeler geçmiş yıllara göre daha liberal hale gelmiş olsa da savunma sanayi hâlen stratejik sektör olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle yabancı yatırımcıların bazı faaliyet alanlarında ilave izin süreçlerinden geçmeleri gerekmekte, belirli projelerde devlet kurumlarının onayı aranmakta ve güvenlik incelemeleri yapılmaktadır. Özellikle hassas teknolojiler, mühimmat üretimi ve kritik savunma sistemlerinde yatırım süreçleri diğer sektörlerle kıyasla daha kapsamlı denetime tabidir.

Savunma sektörünü etkileyen genel tarife dışı engeller arasında ise Suudi Arabistan'ın uyguladığı Suudileştirme (Saudization) politikaları yer almaktadır. Savunma şirketlerinden belirli oranlarda Suudi vatandaşı istihdam etmeleri beklenmekte, bazı faaliyet alanlarında asgari yerel istihdam oranları uygulanmaktadır. Ayrıca kamu projelerinde yerel tedarikçilerden alım yapılmasına yönelik teşvikler ve yerel içerik gereklilikleri de yabancı firmaların operasyonel maliyetlerini artırabilmektedir.

Son olarak, son yıllarda savunma sanayisinde siber güvenlik ve veri yerelleştirme gereklilikleri de önem kazanmıştır. Özellikle savunma elektroniği, komuta-kontrol sistemleri, yapay zekâ uygulamaları ve kritik veri işleme faaliyetlerinde, verilerin Suudi Arabistan içinde tutulması ve belirli siber güvenlik standartlarına uyulması beklenmektedir. Bu gereklilikler özellikle dijital savunma teknolojileri alanında faaliyet gösteren yabancı firmalar için ilave uyum maliyetleri yaratmaktadır.

Sonuç olarak Suudi Arabistan savunma sanayi sektöründe tarife dışı engeller; lisanslama ve güvenlik izinleri, yerel içerik ve teknoloji transferi şartları, kamu alım kuralları, sertifikasyon süreçleri, yabancı yatırım denetimleri, Suudileştirme politikaları ve siber güvenlik gereklilikleri etrafında şekillenmektedir. Günümüzde pazara girişte en belirleyici unsur fiyat rekabetinden ziyade, yerelleştirme hedeflerine katkı sağlayabilme, teknoloji transferi sunabilme ve uzun vadeli stratejik ortaklık geliştirebilme kapasitesidir. Bu nedenle sektöre giriş yapmak isteyen yabancı firmaların yalnızca ihracatçı değil, aynı zamanda yatırımcı ve teknoloji ortağı olarak konumlanmaları giderek daha büyük önem taşımaktadır.

5. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Fırsatlar (Örnek: artan talep, e-ticaretin yaygınlaşması, ülkemizle yapılan Serbest Ticaret Anlaşması v.b.)

Suudi Arabistan, günümüzde dünyanın en büyük savunma harcaması yapan ülkelerinden biri olup, Vision 2030 kapsamında savunma harcamalarının en az %50'sini yerelleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda ülke, yalnızca savunma ürünü satın alan bir pazar olmaktan çıkarak teknoloji transferi, ortak üretim ve yerel tedarik zinciri geliştirmeye dayalı bir savunma sanayi ekosistemi oluşturmaya çalışmaktadır. Bu dönüşüm süreci, özellikle son yıllarda Suudi Arabistan ile savunma sanayi ilişkilerini hızla geliştiren Türk firmaları için önemli fırsatlar yaratmaktadır.

Türk ihracatçıları açısından en önemli fırsat alanlarından biri insansız hava araçları (İHA), silahlı insansız hava araçları (SİHA) ve otonom sistemlerdir. Suudi Arabistan'ın sınır güvenliği, kritik tesis koruması ve modern savaş konseptlerine yönelik ihtiyaçları bu alandaki talebi artırmaktadır. Türk firmalarının bu segmentteki uluslararası başarısı ve Suudi Arabistan'ın yerel üretim isteği bir araya geldiğinde, yalnızca ürün ihracatı değil, ortak üretim ve teknoloji transferi projeleri de mümkün hale gelmektedir. Nitekim Suudi Arabistan'ın savunma şirketi SAMI ile Türk firmaları arasında İHA ve ileri teknoloji alanlarında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır.

Suudi Arabistan'ın envanterinde bulunan farklı menşeli sistemlerin entegrasyonu, gelişmiş savunma elektroniği çözümlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Radarlar, elektro-optik sistemler, elektronik harp çözümleri, komuta-kontrol sistemleri, haberleşme altyapıları ve sınır güvenliği teknolojileri Türk şirketlerinin rekabet avantajına sahip olduğu alanlardır. Özellikle savunma elektroniği alanında Suudi şirketleri ile Türk firmaları arasında teknoloji geliştirme ve yerelleştirme odaklı iş birlikleri gündemdedir.

Suudi Arabistan'ın kara kuvvetleri modernizasyon programları, Türk zırhlı araç üreticileri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle 8x8 ve 6x6 taktik tekerlekli zırhlı araçlar, mayına dayanıklı araçlar, lojistik destek araçları ve sınır güvenliği platformları yüksek potansiyel taşımaktadır. Son dönemde Türk firmaları ile SAMI arasında imzalanan anlaşmalar, yalnızca ihracatı değil, Suudi Arabistan'da yerel üretimi de kapsayan yeni bir iş modeli ortaya koymaktadır. Bu durum Türk firmalarının uzun vadeli pazara erişimini kolaylaştırmaktadır.

Bölgesel güvenlik riskleri nedeniyle Suudi Arabistan, hava savunma, füze savunma ve hassas güdümlü mühimmat alanlarına büyük yatırım yapmaktadır. Türk savunma sanayisinin son yıllarda geliştirdiği roket, füze ve akıllı mühimmat sistemleri bu alanda önemli fırsatlar yaratmaktadır. Son dönemde ortak üretim ve teknoloji paylaşımını da içeren iş birliği modellerinin gündeme gelmesi, Türk firmalarının yalnızca tedarikçi değil stratejik ortak olarak konumlanmasına olanak sağlamaktadır.

Suudi Arabistan'ın envanterinde bulunan çok sayıda platformun bakım, onarım ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır. Vizyon 2030 kapsamında bu hizmetlerin ülke içinde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Türk firmaları özellikle platform modernizasyonu, elektronik sistem entegrasyonu, ömür uzatma programları ve teknik destek hizmetleri alanlarında önemli fırsatlarla karşılaşabilir. Bu alan, doğrudan ürün satışından daha sürdürülebilir gelir yaratma potansiyeline sahiptir.

Savunma sektörüne giriş yapmak isteyen Türk KOBİ'leri için en önemli fırsatlardan biri doğrudan ana sistem satışı değil, yerel tedarik zincirlerine katılım olabilir. Suudi Arabistan'ın yerelleştirme politikaları kapsamında metal işleme, hassas mekanik parçalar, elektronik bileşenler, kablo sistemleri, kompozit malzemeler, yazılım çözümleri ve mühendislik hizmetleri sağlayan firmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'nin güçlü yan sanayi altyapısı bu alanda önemli avantaj sunmaktadır. Bu kapsamda WDS gibi fuar/etkinliklere katılım sağlamak önem arz etmektedir.

Savunma sektöründeki dönüşüm yalnızca platform bazlı değildir. Yapay zekâ destekli karar destek sistemleri, siber güvenlik çözümleri, veri analitiği, simülasyon sistemleri ve eğitim teknolojileri önümüzdeki dönemde Suudi Arabistan'ın öncelikli yatırım alanları arasında yer almaktadır. Türk teknoloji şirketleri için bu alanlar, geleneksel savunma ürünlerine kıyasla daha düşük yatırım maliyetiyle pazara giriş imkânı sunmaktadır.

Türk ihracatçıları açısından Suudi Arabistan savunma pazarındaki en büyük fırsat artık "ürün satmak" değil, yerelleştirme ortağı olmaktır. Suudi makamlarının önceliği; teknoloji transferi sağlayan, yerel üretim kuran, Suudi personel yetiştiren ve uzun vadeli sanayi iş birliği geliştiren firmalardır. Bu nedenle Türk şirketlerinin başarı şansı; distribütörlük veya klasik ihracat modelinden ziyade, SAMI ve diğer Suudi savunma kuruluşlarıyla ortak girişimler kurmaları, üretim ve Ar-Ge faaliyetlerini Suudi Arabistan'a taşımaları halinde önemli ölçüde artacaktır. Son dönemde Türk savunma şirketleriyle geliştirilen iş birlikleri, Türk savunma sanayisinin bu pazarda güçlü bir konum elde etmeye başladığını göstermektedir.

Ayrıca, 2026 yılında yaşanan İran merkezli bölgesel savaş Suudi Arabistan'ın savunma sanayi politikasında zaten devam eden yerelleştirme ve stratejik özerklik eğilimini önemli ölçüde hızlandırmıştır. Savaşın ardından Riyad'ın yaklaşımı yalnızca daha fazla silah satın almak değil, kritik sistemleri ülke içinde üretmek ve tedarik zincirlerini çeşitlendirmek yönünde şekillenmiştir. Bu durum özellikle Türk ürünlerine olan talebi de arttırmış durumdadır.

6. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Tehditler (Örnek: yoğun rekabet ortamı, korumacı politikalar, tüketici tercihlerinde farklılıklar, ekonomik dalgalanmalar, siyasi istikrarsızlık v.b.)

Suudi Arabistan savunma sanayi pazarı, yüksek bütçeli projeler ve güçlü yerelleştirme politikaları sayesinde önemli fırsatlar sunmakla birlikte, Türk ihracatçıları açısından çeşitli risk ve tehditleri de barındırmaktadır. Bu tehditler; yoğun uluslararası rekabet, yerelleştirme zorunlulukları, kamu alım süreçlerinin yapısı, jeopolitik gelişmeler, ekonomik dalgalanmalar ve teknolojik gerekliliklerden kaynaklanmaktadır. Savunma sektörünün stratejik niteliği nedeniyle ticari faktörlerin yanı sıra siyasi ve güvenlik boyutları da satın alma kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Türk ihracatçılarının karşılaştığı en önemli tehditlerden biri, Suudi Arabistan pazarındaki **yoğun uluslararası rekabettir**. ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Kore ve son yıllarda Çin gibi ülkeler uzun süredir Suudi savunma tedarik sisteminde güçlü konuma sahiptir. Özellikle Amerikan savunma şirketleri, Suudi Arabistan'ın hava kuvvetleri, füze savunma sistemleri ve elektronik harp altyapısında köklü bir yer edinmiştir. Türk firmaları teknik açıdan rekabetçi ürünler sunabilse de, rakip ülkelerin uzun yıllara dayanan siyasi, askeri ve endüstriyel ilişkileri önemli bir rekabet baskısı oluşturmaktadır.

Suudi Arabistan'ın Vizyon 2030 kapsamında savunma harcamalarının en az %50'sini yerelleştirme hedefi, doğrudan ihracat yapmak isteyen firmalar açısından önemli bir engeldir. Artık yalnızca ürün satışı yapmak çoğu zaman yeterli görülmemektedir. İhalelerde teknoloji transferi, yerel üretim, yerel istihdam, Ar-Ge faaliyetleri ve Suudi tedarik zincirine katkı gibi unsurlar giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Yerel ortak bulamayan veya üretim faaliyetlerini Suudi Arabistan'a taşımayan Türk firmalarının uzun vadede rekabet gücünü kaybetme riski bulunmaktadır.

Savunma sektöründe satın alma kararları yalnızca teknik performans ve fiyat kriterlerine göre verilmemektedir. Suudi Arabistan'ın stratejik ortaklıkları, bölgesel güvenlik politikaları, diplomatik ilişkileri ve uluslararası ittifakları da savunma tedarik kararlarını etkileyebilmektedir. Bu durum, zaman zaman ticari açıdan avantajlı tekliflerin dahi siyasi veya stratejik nedenlerle tercih edilmemesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla Türk firmalarının yalnızca ticari değil, aynı zamanda kurumsal ve diplomatik ilişkileri de etkin şekilde yönetmeleri gerekmektedir.

Suudi Arabistan savunma sanayisini geliştirmek amacıyla yabancı üreticilerden teknoloji transferi talep etmektedir. Bu durum Türk firmaları açısından bir fırsat olduğu kadar risk de yaratmaktadır. Kritik teknolojilerin paylaşılması, belirli üretim kabiliyetlerinin zaman içerisinde yerel şirketlere aktarılması ve uzun vadede yerel rakiplerin ortaya çıkması ihtimali bulunmaktadır. Özellikle savunma elektroniği, yazılım, füze sistemleri ve insansız sistemler gibi alanlarda teknoloji koruma stratejilerinin dikkatle yönetilmesi gerekmektedir.

Suudi Arabistan ekonomisi son yıllarda çeşitlenmekle birlikte, kamu gelirlerinin önemli bölümü hâlen petrol sektöründen sağlanmaktadır. Petrol fiyatlarında yaşanabilecek uzun süreli düşüşler, kamu bütçesi üzerinde baskı oluşturarak savunma harcamalarının ertelenmesine veya bazı projelerin yeniden değerlendirilmesine neden olabilir. Savunma bütçesi genellikle öncelikli kalemlerden biri olsa da, ekonomik dalgalanmalar özellikle yeni yatırım ve yerleştirme projelerinin hızını etkileyebilmektedir.

Suudi Arabistan'ın savunma sanayisinde yerelleşme politikalarının başarıya ulaşması durumunda, bugün yabancı firmaların tedarik ettiği bazı ürünler gelecekte yerel şirketler tarafından üretilebilecektir. Özellikle SAMI ve onun iştirakleri, uzun vadede birçok ürün grubunda doğrudan rakip haline gelebilir. Türk firmalarının teknoloji transferi ve ortak üretim süreçlerini yönetirken gelecekte oluşabilecek yerel rekabeti de dikkate almaları gerekmektedir.

Savunma ürünleri uluslararası ihracat kontrol rejimlerine tabi olduğundan, Türk firmalarının hem Türk mevzuatına hem de Suudi Arabistan'ın lisanslama ve güvenlik gerekliliklerine uyum sağlaması gerekmektedir. Özellikle üçüncü ülkelerden tedarik edilen alt sistemler veya lisanslı teknolojiler kullanıldığında, yeniden ihracat izinleri ve son kullanıcı kısıtlamaları ticari süreçleri karmaşık hale getirebilmektedir. Bu durum teslim sürelerinin uzamasına ve maliyetlerin artmasına yol açabilmektedir.

Orta Doğu'daki güvenlik ortamı, savunma sektörü açısından hem talep yaratan hem de risk oluşturan bir faktördür. Bölgesel gerilimler, çatışmalar veya uluslararası yaptırımlar lojistik süreçleri, finansman kanallarını ve tedarik zincirlerini etkileyebilir. Özellikle Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki deniz ticaret yollarında yaşanabilecek güvenlik sorunları, savunma ekipmanlarının sevkiyat maliyetlerini ve teslim sürelerini artırabilir.

Suudileştirme (Saudization) politikaları kapsamında savunma sektöründe faaliyet gösteren şirketlerden belirli oranlarda Suudi vatandaşı istihdam etmeleri beklenmektedir. Yerel insan kaynağı geliştirme, eğitim programları oluşturma ve kurumsal uyum gereklilikleri Türk şirketleri için ilave maliyet ve organizasyonel yük oluşturabilmektedir. Özellikle uzun vadeli yatırım yapan firmaların bu yükümlülükleri stratejik planlamalarına dahil etmeleri gerekmektedir.

Türk ihracatçıları için Suudi Arabistan savunma sanayi pazarında en önemli tehditler; yoğun uluslararası rekabet, güçlü yerleştirme politikaları, teknoloji transferi baskıları, kamu alımlarında stratejik faktörlerin etkisi, petrol gelirlerine bağlı ekonomik dalgalanmalar, yükselen yerli rakipler ve düzenleyici gerekliliklerdir.

Bununla birlikte Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki son yıllarda gelişen siyasi ve savunma sanayi ilişkileri, bu risklerin önemli bir bölümünü yönetilebilir hale getirmektedir. Başarılı olmak isteyen Türk firmalarının klasik ihracatçı yaklaşımından ziyade, yerel ortaklıklar kuran, teknoloji paylaşan, Suudi tedarik zincirine entegre olan ve uzun vadeli yatırım yapan stratejik sanayi ortakları olarak konumlanmaları gerekmektedir.

- 7. Savunma Sanayi Sektöründe İhracatın Artırılması için Firmalara Öneriler**
- 8. Belirtilmesinde Fayda Görülen Diğer Hususlar**
- 9. Genel Değerlendirme**

Suudi Arabistan, dünyanın en yüksek savunma harcaması yapan ülkelerinden biri olmasının yanı sıra, Vizyon 2030 kapsamında savunma harcamalarının %50'sinden fazlasını yerelleştirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle Türk firmalarının bu pazarda başarılı olabilmeleri için yalnızca ürün ihracatına odaklanmaları yeterli olmayacaktır. Kalıcı başarı, yerel üretim, teknoloji transferi, stratejik ortaklık ve tedarik zinciri entegrasyonunu içeren uzun vadeli bir yaklaşım gerektirmektedir.

Yerel Ortaklık ve Ortak Girişim Modellerine Öncelik Verilmelidir

Suudi Arabistan'da savunma sektörüne girişte en etkili yöntemlerden biri, yerel şirketlerle ortak girişim (joint venture) kurulmasıdır. Özellikle SAMI başta olmak üzere yerel savunma sanayi kuruluşlarıyla geliştirilecek iş birlikleri, firmaların hem kamu alımlarına erişimini kolaylaştıracak hem de yerelleştirme hedeflerine uyum sağlamalarına yardımcı olacaktır. Gelecekte ihalelerde yerel üretim oranının daha da önemli hale gelmesi beklenmektedir.

Doğrudan İhracat Yerine Yerelleştirme Stratejisi Benimsenmelidir

Türk firmalarının Suudi Arabistan'a yalnızca nihai ürün ihraç eden tedarikçiler olarak değil, teknoloji ve sanayi ortağı olarak yaklaşmaları gerekmektedir. Üretim hatlarının bir bölümünün Suudi Arabistan'a taşınması, montaj tesisleri kurulması ve yerel tedarikçi geliştirme programlarına katılım sağlanması, uzun vadeli sözleşmeler kazanılmasında önemli avantaj sağlayacaktır. Özellikle insansız sistemler, savunma elektroniği, mühimmat ve kara araçları alanlarında bu yaklaşım kritik önem taşımaktadır.

GAMI ve Yerel İçerik Politikalarına Uyum Sağlanmalıdır

Savunma sektöründe faaliyet göstermek isteyen Türk firmalarının, GAMI tarafından belirlenen lisanslama, yerel içerik ve sanayi katılım şartlarını yakından takip etmeleri gerekmektedir. Şirketler teklif hazırlarken yalnızca teknik ve mali unsurları değil; teknoloji transferi, yerel istihdam, eğitim programları ve Ar-Ge katkılarını da tekliflerinin ayrılmaz parçası haline getirmelidir.

World Defense Show ve Bölgesel Fuarlar Etkin Kullanılmalıdır

Riyad'da düzenlenen World Defense Show, Türk firmalarının görünürlüğünü artırabilecek en önemli platformlardan biridir. Firmaların yalnızca fuara katılmaları değil, teknik sunumlar yapmaları, ürün gösterimleri gerçekleştirmeleri ve B2B görüşmeler organize etmeleri önem taşımaktadır. Bu yıl (2026) yapılan fuara ülkemizin çok iyi bir katılımı olmuştur. (124 firma stantla katılım sağlamıştır)

Suudi Arabistan pazarı için en önemli vurgulanması gereken hususlardan bir tanesi ve firmalarımızın pazara giriş çalışmalarında kullanması gereken en önemli pazara giriş faaliyeti fuar katılımıdır. Fuarlara bu ülkede ülkenin önemli distribütörleri, ithalatçı firmaları ve yatırımcıları katılmaktadır.

Ayrıca, ilgili tüm devlet kurumları da fuarlara etkin ve şaşalı bir şekilde katılmakta ve stand sahibi firmalarımızın fuar vesilesiyle B2G görüşme yapma, ürünlerinin pazara girişi ile ilgili teknik sorularını veya yatırım düşünüyorlarsa da ilgili devlet kurumları ile görüşme şansı olmaktadır. Fuar katılımının firmanıza katkısı mail dönüşlerine oranla daha yararlı olmaktadır. Bu ülkede de diğer Ortadoğu ve Doğu ülkelerinden olduğu gibi firmalarla yüzyüze temas etme isteği bulunmaktadır. Fuar katılımlarına yönelik Ticaret Bakanlığının devlet destekleri de bulunmaktadır.

Alt Yüklenici ve Yan Sanayi Fırsatları Değerlendirilmelidir

Türk savunma sanayisinin güçlü olduğu alanlardan biri de yan sanayi ve alt sistem üretimidir. Her firmanın ana yüklenici olması mümkün değildir. Bu nedenle özellikle KOBİ ölçeğindeki firmalar; hassas işleme, elektronik kart üretimi, kablolama sistemleri, kompozit malzemeler, yazılım ve bakım-onarım hizmetleri gibi alanlarda Suudi tedarik zincirlerine entegre olmaya çalışmalıdır. Yerelleştirme süreci ilerledikçe bu segmentlerdeki talebin artması beklenmektedir.

Bakım-Onarım ve Yaşam Döngüsü Hizmetleri Sunulmalıdır

Suudi Arabistan'ın öncelikleri arasında yalnızca platform satın almak değil, bu sistemlerin uzun yıllar boyunca ülke içinde sürdürülebilir şekilde işletilmesi bulunmaktadır. Türk firmaları ürün satışının yanında bakım-onarım (MRO), modernizasyon, eğitim, lojistik destek ve teknik danışmanlık hizmetlerini de paket halinde sunmalıdır. Bu yaklaşım müşteri bağlılığını artırırken, sürekli gelir akışı da sağlayacaktır.

Savunma Elektronik, Yapay Zekâ ve Siber Güvenlik Alanlarına Odaklanılmalıdır

Gelecekte Suudi Arabistan'ın savunma yatırımlarında en hızlı büyümesi beklenen alanlar; savunma elektronik, elektronik harp sistemleri, yapay zekâ destekli karar destek sistemleri, siber güvenlik çözümleri ve insansız sistemlerdir. Türk teknoloji şirketlerinin bu alanlarda oluşturacakları çözümler, geleneksel platform üreticilerine kıyasla daha düşük yatırım maliyetiyle pazara giriş imkânı sağlayabilir.

Yerel İnsan Kaynağı Geliştirme Programları Oluşturulmalıdır

Suudileştirme politikaları kapsamında yerel insan kaynağı yetiştiren firmalar kamu kurumları nezdinde daha olumlu değerlendirilmektedir. Türk şirketleri, teknik eğitim merkezleri kurmalı, üniversitelerle iş birliği yapmalı ve Suudi mühendislerin eğitimine yönelik programlar geliştirmelidir. Bu yaklaşım yalnızca mevzuata uyumu kolaylaştırmakla kalmayacak, aynı zamanda şirketlerin yerel paydaşlar nezdindeki itibarını da güçlendirecektir.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, Suudi Arabistan savunma sanayisinde ihracatın artırılması için Türk firmalarının temel stratejisi "**ürün satmak**" yerine "**sanayi ortağı olmak**" olmalıdır. Önümüzdeki dönemde en başarılı firmalar; yerel üretim kuran, teknoloji transferi sağlayan, Suudi tedarik zincirine entegre olan, insan kaynağı yetiştiren ve uzun vadeli iş birlikleri geliştiren şirketler olacaktır. Özellikle İHA/SİHA sistemleri, savunma elektronik, kara araçları, mühimmat, bakım-onarım hizmetleri, yapay zekâ ve siber güvenlik alanları Türk savunma sanayisinin Suudi Arabistan'da rekabet avantajı elde edebileceği başlıca segmentler olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle Türk firmalarının kısa vadeli satış hedeflerinden ziyade, Vizyon 2030 ile uyumlu uzun vadeli yatırım ve ortaklık stratejileri geliştirmeleri önerilmektedir.

10. Yararlı Adresler ve Kaynakça

<https://www.gami.gov.sa/ar>

<https://www.sami.com.sa/>

<https://www.worlddefenseshow.com/en>

<https://database.stats.gov.sa/home/landing>

<https://my.gov.sa/en/agencies/17627>

<https://www.sang.gov.sa/english/Pages/default.aspx>

<https://moi.gov.sa/Pages/home?lang=ar&culture=ar-SA&ui-culture=ar-SA>

(statista.com)

(Reuters.com)

(leaders-mena.com)

(the-saudi.net)

Arab News

News KSA

Riyadh Chamber

<https://saber.sa>

<https://www.saso.gov.sa>

<https://my.gov.sa/en>

<https://spa.gov.sa/en/>